

N:o 5-6 2013

Hinta 7 €

Karjalain Heimio

Tahdotko
tietää
suku-
puustasi?

S I S Ä L T Ö

Kannen kuva: Kesähelteestä nauttivat lapset on Ailla-Liisa Laurila kuvannut Suistamolla.

Aleksanteri Samulinen: Tarina Kiimasjärven ihmisistä ja elämästä, osa 3	68
Marjukka Patrakka: Lyydikevät ja kirkon kunnostaminen virittävät uskoa tulevaisuuteen	73
Sari Heimonen: Hyviä vinkkejä karjalaisen suvun tutkimisen aloittamiseen	76
Sari Heimonen: Vienan Karjalan dna-projekti antoi kiinnostavia tuloksia Perttusista	79
Sirkka Vepsä: Kalevalainen tulisielu Elsa Heparauta syntyi 130 vuotta sitten	82
Marjukka Patrakka: Tverinkarjalaisten ystävien kokous kuuli karjalaisten kalamatkoista	88
Ilmari Homanen, Olli Koivuniemi ja Paavo Rahikainen: Imer Sillanpää tuonilmaisiiin	89
Heikki Rytkölä: Nykyäänkin voi matkustaa Karjalaan oppaanaan Elias Lönnrot	90
Risto Nihtilä: Hauskoja juttuja ja tarinoita laukku-kauppiaiden elämästä	92
Toimitus: Uutisia Karjalasta ja Karjalan Sivistysseuran toiminnasta	94
Eeva-Kaisa Linna: Pohdintoja karjalaisuuden nykytilasta ja tulevaisuudesta	95

Karjalan Heimo

Karjalan Sivistysseura ry:n jäsenlehti ja äänenkannattaja

- Kieltä ja kulttuuria vuodesta 1906 -

Seura perustettiin 1906 nimellä Wienan Karjalaisten Liitto. Vuonna 1917 seuran nimeksi tuli Karjalan Sivistysseura ry. Seuran tarkoituksena on itä- ja rajakarjalaisen kielen ja kulttuurin vaaliminen sekä sivistystyön tekeminen. Seura pyrkii ylläpitämään karjalaista perinnettä ja heimohenkeä sekä lujittamaan karjalaista itsetuntoa.

Karjalan Sivistysseura ry:n jäseneksi pääsee jokainen hyvämaineinen kansalainen. Jäsenmaksuun sisältyy Karjalan Heimo-lehti. Tervetuloa jäseneksi, lehden tilaajaksi ja lukijaksi sekä karjalais-kalevalaisen kulttuurin harrastajaksi.

Lisätietoja seuran toiminnasta www.karjalansivistysseura.fi

Oletko tehnyt sukututkimusta omista juuristasi? Haluaisitko kertoa jotakin toisillekin Karjalan Heimon lukijoille? Tai onko suvullasi ollut mukava kokoontuminen tai kesäjuhla jossakin? Kertoisitko siitä mielelläsi kaikille?

Tee juttu Karjalan Heimoon!

Seuraavaan lehteen tarkoitettun aineiston on oltava päätoimittajalla viimeistään 3. elokuuta. Mitä aikaisemmin toimit, sitä varmemmin tilaa riittää tekstillesi ja kuvillesi. paatoimittaja@karjalanheimo.fi

Karjalan Heimo

Vuonna 1906 ilmestyi lehden ensimmäinen näyttenumero nimellä Karjalaisten Pakinoita

Toimitus

Päätoimittaja: Ailla-Liisa Laurila
Puhelin: 0400 755 907 tai 040 514 3351
Sähköposti: paatoimittaja@karjalanheimo.fi
Kirjeposti: Lapinkaari 20 B 23, 33180 Tampere
Internet: www.karjalanheimo.fi

Ulkoasu

Taitto: Peter Bange
Sähköposti: pbange@welho.com

Ilmestyminen

Lehti ilmestyy 6 kertaa vuodessa, kaksoisnumeroina. 94. vuosikerta.

Ilmoitushinnat (2013)

Takakansi 490 €, sisäkannet II ja III 450 €, 1/1-s. 430 €, 1/2-s. 300 €, 1/3-s. 235 €, 1/4-s. 185 €, 1/6-s. 140 €, 1/8-s. 115 €

Mediakortti (pdf)

www.karjalanheimo.fi

Ilmoitusaineiston toimitusosoite

paatoimittaja@karjalanheimo.fi

Lehden tilaaminen ja osoitteenmuutokset

Karjalan Sivistysseura ry
Osoite: Luotsikatu 9 D, 00160 Helsinki
Puhelin: (09) 171 414
Telefax: (09) 278 4765
Sähköposti: toimisto@karjalansivistysseura.fi
Internet: www.karjalansivistysseura.fi
Toimisto palvelee: ti ja to klo 10-15, heinäkuussa suljettuna.

Tilaushinta / jäsenmaksu (2013)

Lehden tilaushinta on 40 € / vuosi.
Yhdistyksen jäsenmaksu on 32 € ja lehti sisältyy jäsenetuna jäsenmaksuun.

Pankkiyhteys

Sampo Pankki
IBAN: FI92 8000 1500 0617 19
BIC/SWIFT: DABAFIHH

Julkaisija

Karjalan Sivistysseura ry
Julkaistoiimikunnan puheenjohtaja: Senni Timonen.
Internet: www.karjalansivistysseura.fi

Painopaikka

Libris Oy

Oikeudet muutoksiin pidätetään.

ISSN 0449-8828

Helsingissä 10. kesäkuuta 2013

Karjalaisten voimannäyte

Karjalan kieli on vuoden teema Karjalan tasavallassa. Samoin se voi olla myös Suomen puolella, vaikka tilanteet ovat hiukan erilaiset eri puolilla rajaa. Karjalaiset kokoontuivat tämän ajankohtaisen kieli-teeman alla seitsemänteen Kerähmöönensä Prääsään kesäkuun alkupuolella. Päätoimittaja oli mukana matkalla ja Karjalan Heimo kertoo lisää karjalaisten yhteisestä kokouksesta loppukesän numerossaan. Suomen karjalaisten lisäksi paikalla oli väkeä kaikkialta Karjalan tasavallan alueelta pohjoisesta etelään sekä Leningradin alueelta, Pietarista ja Tverin Karjalasta.

On vaikea ryhtyä kokouksen pohjalta arvioimaan, kuinka suuret vaikutukset tällä yhdellä Kerähmöllä on karjalan kielen säilymisen ja kehittymisen kannalta. Yleensä tällaisissa kokoontumisissa vakuututaan helposti siitä, että yhteiset ponnistukset asian hyväksi ovat välttämättömiä. Juhlapäiviin kootuilla puheilla sekä laulu- ja tanssiesityksillä on myös virkistävä ja voimaa antava vaikutus. Kokoontumisen todelliset vaikutukset selviävät vasta myöhemmin.

Todelliset vaikutukset ovat tämän seitsemännen Kerähmön suhteen esimerkiksi sitä, että karjalan kielen asema todella vahvistuu tavalla tai toisella. Vahvistuminen tarkoittaa kielen opetuksen ja käytön lisääntymistä siinä määrin, että sitä vaaniva täydellisen kuihtumisen pelko väistyy. Tähän haluan kovasti uskoa. Monilta muilta se vaatii paljon enemmän kuin pelkkää uskoa. On tehtävä lujasti töitä sen eteen.

Töitä Karjalan alueen ja karjalan kielen hyväksi tekee tietenkin myös Karjalan Heimo -lehti. Ainakin toistaiseksi lehti käyttää kuitenkin edelleen pääkielenään suomea, mutta julkaisee mielellään myös karjalankielistä aineistoa sikäli mikäli sitä toimitukseen saapuu. Aika harva Suomessa asuva karjalainen haluaa, uskaltaa ja osaa käyttää karjalaa kirjallisesti. Puhuminen ehkä sujuu, mutta kirjoittaessa tulee tehtyä helposti virheitä. Ei se niin helppoa ole!

Kesä 2013 on jo pitkällä ja moni muukin on jo varmaan ehtinyt tehdä matkoja Karjalaan. Teille, joilla retkiä on vielä edessäpäin, Karjalan Heimo toivottaa antoisia hetkiä karjalan kielen ja kulttuurin parissa!

AILLA-LIISA LAURILA
päätoimittaja

Miinin'in suvusta muistetaan varakas Mikko

••• Karjalan Heimon edellisissä numeroissa julkaistiin ensimmäinen ja toinen osa muistelmista, jotka toimitukselle on antanut Martti Weckroth. Tarinaa Kii-
masjärven kylistä kertoo hänen äidin-
isänsä Aleksanteri "Oljo" Samulinen.

Seitsemäs kylänosa Herranpuoli sijaitsi vastapäätä Niemeä Kii-
masjärven pohjoisrannalla. Herranpuoli
kuuluu jo Arkangelin ku-
vernementtiin, eli lääniin,
sillä kuvernementin raja
kulkee Kivi- eli Kiitehenjärvestä alkaen
vesistöä myöten itään, aina Kemijoen
Tširkkakemin kylään asti. Herranpuolel-
la oli kymmenen taloa sekä kylän kan-
sakoulu, jonka rakennus oli komein ja
ajamukaisin koulurakennus koko...

(ilmeisesti puuttuu liuska)

...veljestä Anannie ja Miina, joista sit-
ten koko kylänosa sikisi ja kasvoi ja mis-
tä johtui että näihin asti kylänosassa on
esiintynyt vain Miinin ja Ananjin suku-
nimiä. Ontropanniemen Ananie ei ole
samaa sukua, vaan paljon vanhemmal-
ta ajalta.

Herranpuolella eläneistä eräistä su-
vuista on jonkinlaisia kuvauksia suoma-
laisessa kirjallisuudessa, kuten Ervastilla
ja I. K. Inhallalla. Ervastilla etenkin Ryysäs-
tä, Stepana Jaakonpoika Ananjin'ista.

Miinin'in suvun lapsuuteni aikoina
tunnettu kantaisä oli ollut Soava-, tai
Suava-niminen mies. Hänen vaimonsa
oli ollut Akonlahdelta kotoisin ja oli elä-
nyt 130 vuotta. Soavan poika oli ollut ni-
meltään Senj'ka, eli Simana (Simo), jolla
oli ollut kaksi poikaa Tarassie ja Miihkali.
Tarassiella oli ainakin tiettävästi ollut
neljä poikaa: Miihkali, Domenttie, Ing-
nattaie ja Loazari.

Vanhin näistä, Miihkali, nuoresta pitä-

en kävi laukkukauppaa Suomessa ja edis-
tyi siinä niin, että saatuaan varoja sääste-
tyksi siirtyi Venäjälle Pietarin seuduille.
Jonkun aikaa jatkettuaan kulkukauppaa
hän perusti suuren tukkuliikkeen, joka
oli etupäässä liikesuhteissa Suomeen.

Liike myi tekstiiliteollisuuden tuotteita
Suomeen ja osti sieltä turkistavaroita,
joita se myi Venäjän turkisvalmistajil-
le ja suurissa määrin ulkomaille. Mikko
Tarassienpoika Miinin'in rikastumisesta
kerrottiin kotipaikkannunalla tarunho-
toisia legendoja, mutta ei mitään varmaa
enempää kuin edellä kerrottu. Mitään
ihmettä ei asiassa liene kun ottaa huo-
mioon silloisen ajan suomat erinomai-
sen hyvät mahdollisuudet kauppa-alalla
ja Mikon poikkeuksellisen ahkeruuden
ja kauppakyvyn.

Lisäksi perustettuaan liikkeen Pieta-
riin hänen onnistui saada erittäin hy-
viä ja tunnollisia kauppa-apulaisia, jotka
omasta kokemuksestaan tunsivat kaup-
paloja Suomessa. Mikko otti jälleen-
myyjikseen moneen sataan mieheen

nousevan karjalaisen laukkukauppia-
joukon ja monia kymmeniä karjalaisia
paikallisen kauppaliikkeen harjoittajia.
Niinpä hänen liikkeensä menestyi loista-
vasti ja muutaman vuosikymmenen ku-
luttua hänestä tuli miljoonien omistaja.

Aikalaisensa kertoivat
Mikko Miinin'istä,
että hän oli hyvin
harvapuheinen.
Kun hän aikoinaan
aloitteli Suomes-
sa "sumtshan kan-
nossa" ja tuli taloon tavaralaukkuineen,
niin ilmaistuaan hyvänpäivän hän kävi
äänetönnä istumaan penkille. Niin kau-
an, kun talonväki ei kysynyt, mitä hänen
laukkunsa sisältää, ja olisiko mitään kau-
pattavaa, Mikko ei koskaan kiirehtinyt
tavaroitaan tyrkyttämään. Ja sitä parem-
min kaupat aina syntyivät.

Päästyään kohoamaan harmaan rah-
vaan yläpuolelle Mikko ei unhottanut
kotipaikkakuntaansa ja koetti voimi-

**Ryhmäkuvassa Alek-
santeri Samulinen on
ensimmäinen vases-
malla, seuraavina Pek-
ka Kyöttinen ja Was-
ili Keynäs. Takarivissä
ovat Samuli Sario ja
Toivo Kaukoranta.
Martti Weckroth olet-
taa kuva olevan kolme-
kymmentäluvun loppu-
puolelta ja henkilöiden
olevan Karjalan ulko-
maisen valtuuskunnan
jäseniä.**

Miinin pani alulle Kiimasjärven pinnan laskemisen

Orvoksi jäätyään Aleksanteri vietti lapsuutensa Kiimasjärvellä tässä Ontropan vanhemmassa talossa isoäidin hoivissa. Kuva on julkaistu vuonna 1901 kirjassa Blomsted-Sucksdorff: Karjalaisia rakennuksia ja koristemuotoja.

ensa mukaan tuoda helpotusta maanmiestensä elämään. Silloin ei vielä ollut talonpojilla omaa metsää. Niinpä hän osti valtion metsistä suuren määrän rakennuspuuta, vedähti ne omalla kustannuksellaan paikan päälle, ja saatuaan viranomaisten luvan, rakennutti Herranpuolelle kerrassaan komean kansakoulurakennuksen kaikkine tarvittavine ulkorakennuksineen.

Vielä hän rakennutti erillisen rakennuksen käsityökoulua varten ja talletti valtakunnan pankkiin hänen nimeään kantavan rahaston koulun ylläpitämiseen. Rahasto oli 45 000 ruplaa ja 4 prosentin juoksevalla vuotuisella korolla ylläpidettiin opettajan, käsityöopettajan, vahtimestarin ja emännöitsijän tointa ja vuosittain 15 vähävaraisen lapsen täysihoitoa. Koulun nimeksi tuli Kiimasjärven Miinin'in kansakoulu.

Lisäksi Mikko Miinin pani alulle Kii-

masjärven vedenpinnan laskemisen kannoimisen avulla. Kiimasjärven koillis-kulmasta saa alkunsa Nogeuksen joki, joka 3-4 kilometriä juostuaan laskee Nogeuksen kylän luona Nju'okkujärveen.

Aivan joen suussa Kiimasjärvestä alkunsa saatuaan, on suuri Nogeus-koski, joka on siksi laajavetinen, matala ja kalliopohjainen, että pidättää pitkäksi aikaa suuret määrät tulvavettä Kiimasjärvessä keväisin. Siitä aiheutuu seudun alaville saviperäisillä maille jokavuotinen touonpanon myöhästyminen ja tulva turmelee usein syksyisinkin touon oraita.

Kun lisäksi järven pinta olisi laskenut yli kaksi metriä, se olisi kuivanut laajat alat järveä, jonka pohja on suuremmalta osaltaan ensiluok-

kaista viljelyskelpoista savi- ja multamaata, olisivat seuraukset olleet siunaukselliset kylän asukkaille.

Työtä jatkettiin useamman vuoden ajan ja pahat kielet tiesivät kertoa, että töitten johtaja ja rahavarainhoitaja Ontroppaini Iivana tahallaan hidasteli ja viivytteli töitä hyödyttääkseen itseään. Lopulta työt saatiin niin pitkälle, että kevättulvavesi alkoi jo käydä kanavan pohjaa läpi, mutta samoihin aikoihin Miinin kuoli ja työt pysähtyivät lopullisesti.

Kuinka paljon nämä työt olivat maksaneet, sen lienee tiennyt vain lahjoittaja. Saattaakseen hyvän työnsä loppuun hän määräsi jälkisäädöksellään omaisuudestaan 12 000 ruplaa kannoimisen loppuun suorittamiseen ja 5000 ruplaa kotikylänsä köyhille jaettavaksi. Hänen testamenttinsa toimeenpanijaksi jäi hänen liikkeessään koko ajan palvellut ja apulaisjohtajaksi noussut ummikko ve-

näläinen Željakoff Moskovasta. Kun asian valvojaa ei löytynyt, Željakoff pani rahat taskuunsa ja ne hävisivät sen tien.

Voitaneen syyttää Mikko Miinin'ia venäjänkielisen koulun perustamisesta kotikylänsä, puhtaasti itä-Karjalaisella alueella, ja siten mukamas venäläistytämisen edistämisestä. Mutta, jos ottaa silloiset todelliset olot huomioon, niin kuinka suuren siunauksen tämä oppilaitos tuotti väestölle, sillä mitään kansankielistä oppilaitosta ei niissä oloissa voinut ajatellakaan perustettavaksi.

Kun minkäänlaatuista opinahjoa ei satojen kilometrien laajuudelta ollut ei yksistään kieli liene niin tärkeä venäläistymisen edellytyksenä. Lukuisat ovat ne itäkarjalaiset nuorukaiset, jotka Kiimasjärven kansakoulussa opin saatuaan ja varttuessaan pyrkivät ja pääsivät maailmalle sekä pääsivät kohoamaan kuka liikemieheksi kuka millekin alalle.

Niin venäjänkielisen alkusivistyksen kuin tämä koulu antoikin, ei se tietääkseni vaikuttanut yhteenkään oppilaista niin, että heistä olisi tullut kansallisuutensa myyjiä. Päinvastoin, olojen ja kehityksen ehdittyä sille asteelle, useista heistä tuli kansallisesti valvetuneita vapaus- ja oikeustaistelijoita.

Mikko Miinin'in yksityiselämästä on jäänyt hyvin vähän jälkipolvien tietoon. Hänen vaimonsa oli ummikovenäläinen ja heiltä jäi vain tytär, joka peri isänsä jäämistöstä suurimman osan.

Jo vuosia ennen kuolemaansa Miinin oli ottanut avioeron ja turvannut vaimonsa toimeentulon tallettamalla valtakunnan pankkiin niin suuren pääoman, että sen koroilla vaimo saattoi tulla jopa ylellisesti toimeen. Kumpikaan heistä ei uutta avioliittoa enää solminut ja tyttärikin kuoli nuorena jättäen jälkeensä kaksi lasta, pojan ja tyttären, jotka hekin kuolivat nuorena.

Heidän isänsä oli vaimonsa kuoleman jälkeen saanut haltuunsa perinnön, mutta menettänyt sen liikkeensä vararikossa. Tähän sammui Mikko Miinin'in suku ja varallisuus. Hänen hyvät työnsäkin kotikylänsä hyväksi menivät hukkaan, kuten edellä kerroin kannoimisen kohtalosta.

Hänen perustamansa koulun kävi niin, että bolševikit valtaaan päästyään kansallistivat koulurahaston. Lopuksi vuonna 1922 punakomentaja Antikaisen suksijoukot polttivat koulun perustuksiin myöten.

Miinin muisti eläessään myös veljiään. Ignatan hän otti luokseen Pietariin, sijoittaen hänet liikkeensä palvelukseen, mutta Ingnatta antautui siksi juoppouden valtaan, että hänestä ei tullut koskaan kunnan kansalaista ja hän kuolikin lapsettoman Mikko-veljensä vielä eläessä.

Toiset veljekset, Domentie ja Loazari elivät kotitalossaan ja Mikko autteli heitä antaen kummallekin pienen rahapääoman sekä järjestäen Loazarille pienen paikallisen kauppaliikkeen.

Otettuaan Luvajärvestä Homasen Lari-nimisen liikeapulaisen hän menetti sen kautta koko pääomansa ja siihen katkesi Loazarin liikemiesura. Lopunikänsä hän eläi verrattain köyhissä oloissa. Hänellä oli lapsia kahdesta avioliitosta, joista suvun jatkajaksi jäi Mikko ensimmäisestä avioliitosta. Lapset toisesta avioliitosta kuolivat kaikki. Mikko elää nyt Suomessa pakolaisena hänen vaimonsa, tyttären ja useampien lahjakkaitten poikien jäätynä kotikylään.

Domentie eläi ikänsä lapsettoman ja kuoli sangen vanhana miehenä kodissaan Herranpuolella.

Miinin'in suvun Senjkan toinen poika Miihkali, Tarassien veli, eli sangen vanhaksi mieheksi. Hänen aikansa oli kaskiviljelyn kukoistusaikaa ja hänen talonsa oli kuulu "leipätalo". Hän oli kuulu viisaudestaan ja kaukonäköisyydestään.

Niinpä hänen jättämiään sananlaskuja viljeli mummoni Okahvie muitten muassa, sanoen esimerkiksi: "Senjkan Miihkali muinen sanoi, jotta myö muita, muut meitä, iän kaiken ittšie". Aina tilanteeseen löytyi sopiva. Olivatko siten Miihkalin itsensä sepittämiä, vai vanhemmalta kansalta muistiinsa painamia on asia erikseen. Olivat ne kuitenkin hyvin osuvia kuhunkin tapaukseen ja syvää viisautta ja elämäkokemusta täynnä.

Miihkali jätti jälkeensä kolme poikaa Kirilj'an, Vaselein ja Miikkulan. Kaikki veljekset elivät vielä minun lapsuuteni

aikoina, keski-ään ylittäneinä miehinä, jokainen omalla taloudellaan. Kirilj'ä oli heistä vanhin, hän eli vauraammin kuin veljensä.

Hän oli aikoinaan paljon liikkunut Suomessa laukun kannossa, mutta niihin aikoihin eläi kotosalla viljellen maata. Kotinsa tuotteita, metsän ja veden antimia hän vei Suomen markkinapaikoille myytäväksi. Hän eli sangen vanhaksi ja kuoli vuoden 1920 jälkeen. Häneltä jäi poika asumaan kotitaloa ja lienee jäänyt rajan taakse.

Toinen veli Vaselei oli hänkin käynyt laukunkannossa, mutta minun aikoinani eläi kotitalossaan verrattain köyhissä oloissa ja perhettäkin hänellä oli melkoisesti. Hänellä oli kaksi poikaa, joista Iivana jäi kotikylänsä, mutta nuorempi, Paavo, pakeni Suomeen. Hän harjoitti ensin kulkukauppaa Kiteen puolella ja vuonna 1922 perusti liikkeen Joensuuun, jota hän jatkaa osakeyhtiönä.

Kolmas veli, Miikkula, eläi nuorempana Herranpuolella, mutta ensimmäisen vaimonsa kuoltua hän otti uuden Nogeuksesta ja muutti asumaan samaan kylään. Miikkula harjoitti suutarin ammattia ja hänellä oli kaksi poikaa ensimmäisestä vaimosta, jotka kumpikin varttuivat Nogeuksessa aikuisiksi, pääsivät liikeapulaisiksi ja kumpikin kuolivat siellä. Jälkimmäisestä vaimostaan hänellä oli useampia poikia, joista joitakin on täällä Suomessa pakolaisina.

Ananjin suku oli haarautunut hyvin varhain Miinineistä, luultavasti jo Miina-nimisen kantaisän veljistä. Sen suvun jälkeläisistä oli lapsuuteni aikoina jäljellä Mikkasen suku, jossa oli kaksi veljestä Ignatta ja Vedjo.

Ignatta hoiteli kotitalouttaan ja samalla ikänsä palveli metsänvartijana. Hänellä oli kaksi poikaa, joista nuorempi Vaselei jäi kotipaikalleen kansannousun jälkeen vuonna 1922. Hänellä oli useampia poikia, mutta heidän kohtalostaan ei minulla ole tietoa.

Vanhempi Juho pakeni Suomeen, yritteli Elisenvaarassa harjoittaa kulkukauppaa, mutta ei menestynyt siinä juoppouden takia. Hän pääsi Wärtsilä Oy:n tehtaalte, jäi leskeksi ja talvisodan jälkeen siirtyi Helsinkiin Silta Oy:lle. Hä-

Ikänsä lopulla ukko-Ryysä tuli uskonnolliseksi

nellä on uusi vaimo, mutta lapsettoma-
na elelevät Helsingissä.

Sauraava Ananjin'in suvun haara olivat veljekset Pekka ja Semo (Simo), joista muodostui Petusen ja Semosen suku. Petusen suvun viimeinen edustaja muutti kolmisenkymmentä vuotta sitten Sorokkaan ja vaikka hänellä oli useampia lapsia, ei heistä ole tietoa.

Semosen suvun jatkaja, Timo, kävi ikänsä laukkukaupalla ja opetti ammatin poikansa Miikkulan. Timo kuoli kotonaan Herranpuolella tämän vuosisadan alussa. Miikkula kuoli Suomessa Matkaselän seuduilla vanhana poikana jo toista kymmentä vuotta sitten ja suku sammui siihen.

Semosen Timon sokeutunut jo lähes satavuotias leski jäi yksin ja turvatomaksi kotiinsa, mutta hänet otti huomaansa jo seitsemissäkymmenissä ollut vävypoikansa, lankoni Kiirikki Parppeinen.

Kun bolševikit karkottivat Kiirikin Kiimasjärveltä, karkottivat he Kiirikin mukana satavuotiaan vanhuksen "epäilytynä maan vihollisena" jonnekin sisä-Venäjälle. Kun tapauksesta sai kuulla Suomessa Viipurissa suurta tukkuliikettä harjoittanut vanhuksen veljenpoika, hankki hän vanhuksen osoitteen tietoonsa ja ryhtyi järjestämään tatiään Suomeen inhimillisiin oloihin. Mutta neuvostohallinto ei katsonut voivansa myöntää muuttolupaa "neuvostomaan viholliselle".

Ryysän sukua lapsuuteni aikana johti oikealta nimeltään Stepana Jaakonpoika Ananjin'in, mutta kansan panema haukkumanimi oli Ryysä, jolla ukko Teppoa joskus puhuteltiin suoraan ja avoimesti. Huumorintajuisena ja leikkisänä miehenä hän ei välittänyt siitä sen enempää.

Muistini aikana hän oli hyvin leppoisaa, vilkas ja aina hyvin leikkisä luonteeltaan ja erittäin vieraanvarainen. Tämä piirre itäkarjalaisissa on melkein poik-

keuksetta yleinen.

Välistä ukko-Ryysä pyrki olemaan rivosuinen naistenkin kuullen, mikä ilmiö Itä-Karjalassa oli ikävä kyllä yleinen. Ryysä oli hyvä ihmisenä naapureitaan kohtaan. Hän harjoitti "sisän kautta" kauppaa yhdellä jos toisellakin välttämättömällä ja lisäksi salakauppaa viinala, joka oli siihen aikaan valtion monopoli.

Monet ilmiannot tehtiin Ryysästä ja useat kuulustelut ja tutkimukset suoritettiin, mutta viisaana ja ovelana hän selviytyi niistä aina vapaaksi ja ilman huomattavia sakkoja. Melkein aina ilmiannot ja syytteen toteennäyttämättöminä raukesivat tyhjiin.

Ikänsä lopulla ukko-Ryysä tuli uskonnolliseksi ja muutti "starttsoihin" eli viranomaisilta salassa uskontoaan harjoittavien starovierojen eli vanhauskoisten luokse Luvajärvelle. Siellä heitä oli useampia kymmeniä harjoittaen rukouksia ja paastoten kylän asukkaitten asunoihinsa rakentamissa salakammioissa.

Kuka vain häntä vähänkin tunsii lähemmin, ei olisi aikaisemmin uskonut, että ukko-Ryysästä voi tulla rukoilija sanan ankarimmassa muodossa, siksi viljalti hän jutteloissaan viljeli "vapaata sanaa". Mutta niin vain kävi, että hän kuolikin starttsana.

Suomalaiset runonkerääjät Ervasti ja I. K. Inha ovat ukko Ryysää kuvailleet.

Häneltä jäi kolme poikaa sukua jatkamaan. Vanhin Ingnatta suoritettuaan asevelvollisuutensa otti vaimon ja muutti omalle taloudelleen. Hän etupäässä kalasti ja metsästä, harjoittaen vain hyvin iästään hän vietti metsäläisen elämää. Perheen lisääntyessä toimeentulo pelkän metsästyksen varassa kävi yhä niukemmaksi.

Ingnatta oli kyllä ahkera metsämies ja erittäin tarkka ampuja, mutta häntä seurasi usein huono onni ja saalis pyrki jäämään vähäiseksi. Häneltä jäi kaksi lahjasta poikaa, mutta "maailma lapset vie". Vanhin sortui maailmansotaan ja nuorimman teloittivat bolševikit Tomskissa

Siperiassa.

Keskimmäinen Ryysän pojista, Sergei yritteli kauppaneuvoston ohdakkeista uraa, kulki nuorempana Suomessa laukkukauppiaina, ja vanhettuaan ja hankittuaan perhettä, laajalti kotipaikkakuntansa ympärillä, hänkin metsästellen, mutta vähemmässä määrin kuin veljensä Ingnatta.

Miten lie Sirgoitakin vainonnut huono onni, niin, että hän vaivoin sai pystytettyä talon itselleen ja lopun elämänsä eli köyhissä oloissa. Hänellä oli useampia lahjakkaita poikia, joista vanhin ehti toimia kunnan kirjuriina. Mikäli on rajan takaa tihkuneita tietoja uskomisen, hän on toiminut kynäpyörittäjänä kunnallisissa toimitissa myös bolševikkien aikana.

Kolmas ukko-Ryysän poika, Iivana, eleli aika resuista ja puutteellista elämää hänkin. Hänen jälkeläisistään ei minulla ole mitään tietoja käytettävissä.

Miinin'in suvun kaukaisempiin haaroihin kuului Herranpuolella suku, jonka päämiehenä lapsuuteni aikoihin oli Griša Miinin. Grišalla oli useita poikia, joista yksi jäi kansannousun jälkeen Kiimasjärvelle, kun muut pakenivat Suomeen. Näistä yksi oli ennen talvisotaa Suojärven Välikylässä, missä omisti talon ja oli sahalla työläisenä.

Tässä olen kuvaillut lyhyesti eräitä Kiimasjärven sukuja. Kiimasjärvi muistini mukaan poltettiin vuonna 1612 heimosotien aikana poroksi ja nyt taas kesällä 1941 se kärsi saman kohtalon. Jos ryssä lie ollut mestari hävittämään ja sulauttamaan itseensä vierasheimoisia kansoja, niin bolševikit ovat arkkimestareita hävittämässä.

Koljosella, toukokuun 6 p:nä 1942

*Aleksanteri "Oljo" Samulinén
Sarja päättyy tähän*

Lyydikevät virittää uskoa tulevaisuuteen

••• Vuonna 1866 rakennettu ortodoksinen Pyhän Kolminaisuuden kirkko ja kylän vanhat asuintalot ovat kapealla kannaksella sijaitsevan Kentjärven parhaita nähtävyyksiä. Kunta viettää kesäkuussa 450-vuotisjuhlaa.

Kentjärven kunta sijaitsee 35 kilometriä luoteeseen Petroskoista. Matkalla voi nähdä suuria kallioita ja kiviä, se on maailman alun vulkaanista seutua. Kentjärvi on vanhan lyydialueen reunaan.

Pietari Suuri perusti Petroskoin vuonna 1703 tehdaskaupungiksi samana vuonna inkerikko- ja suomalaisalueelle perustetulle Pietarille, jota erityisesti tuhannet vatjalaiset rakensivat. Petroskoi on venäjäksi Petrozavodsk eli Pietarintehtas, vepsäläiset kutsuvat kaupunkia nimellä Zavodad.

Kaupunki perustettiin Lohijoen suulla olevan asutuskeskuksen paikalle. Järvi-malmia rikastava rautasulatto perustettiin Kentjärvelle, joka tunnetaan myös nimellä Kontšezero. Uuteen kaupunkiin tuli vierasta väkeä, joista osa oli poliittisista syistä karkotettuja. Osa paikallisista asukkaista väistyi sivukyliin.

Kaupungin töissä opittiin venäjää. Aikojen myötä moni lyydikylä on venäläistynyt, moni myös jäänyt tyhjilleen. Työn perässä lyydit ovat siirtyneet suurempiin asutuskeskuksiin, nuoremmat ovat kielen unohtaneet, jos ovat sitä edes oppineet. Nyt kuitenkin lyydit ovat "heränneet", heitä on aktivisteina kirkon korjaamisessa ja oma kieli kiinnostaa. On alkanut uusi lyydikevät!

Petroskoista Kentjärvelle mentäessä tien laidassa järven rannalla mäen päällä on suurehko 1930-luvun terrorismin runtelema ja ajan haurastuttama tiilikirkko, jota parhaillaan kunnostetaan.

Kirkko on kaksikupolinen, samoil-

Tamara Ščerbakova seuraa sivusta, kun Arina Česnokova kirjoittaa vihkoon lyydin sanaa.

la piirustuksilla Venäjälle rakennettiin aikoinaan kolme kirkkoa. Tämä Pyhän Kolminaisuuden eli Troitsan kirkko valmistui vuonna 1866.

Viisi vuotta on Natalia Česnokova ollut puuhanaisena kirkon kunnostamisessa. Hän on paistanut tuhansia piirakoita ja myynyt niitä korjausrahoja varten. Petroskoin taiteilijat ovat esiintyneet ilmaiseksi Kentjärvellä ja konsertit ovat tuottaneet valtavasti rahaa. Petroskoin ja Kontupohjan liikeyritykset ovat tehneet miljoonien ruplien lahjoituksia. Seuraavana ortodoksinen kirkon lahjoituslistalla on Kentjärven kirkkorahasto.

Paljon on jo saatu aikaan. Kirkon torni on rakennettu, kupolit kunnostettu, katto uusittu, lattia valettu betonilla ja päälle rakennetaan puulattia. Kirkkoa sisältä katsellessamme ajattelin, että täällä on aikoinaan palveluksissa käynyt moni

lyydi pitkänkin matkan takaa ja kuullut Jumalan sanaa kirkkoslaaviksi.

Sydämessäni iti toive, että ehkä joskus täällä luetaan tähän tapaan: Tuat meiden, kudamb oled taivhal. Pühä olgaha Sinun nimi. Tulgaha Sinun valdkund. Liingaha Sinun vald kutt taivhal, muga i mual. Anda meile tänambaa meiden d'ogapäivhiine leib i diäta meile meiden velgad, kutt müö diätam meiden velgnikuule. Ala veda meid pahusehe, vaa piästa meid muanitajas. Sikš ku Sinun om valdkund i vägi i sluav nügü i ainos i ilmaazeks igaks. Aamin.

Myös lyydin kieli elpyy pikkuhiljaa. Tamara Ščerbakova piti huhtikuussa lyydin kielen kurssit Kentjärvellä. Vapun jälkeen kolme opettajaa halusi vielä kerata asioita ja innokas koululainen Arina kutsuttiin koululle mukaan. Seuraavana aamuna kurssit jatkuivat Natalia Česnokovan kodissa.

Kieliharjoitusten loppuksi Tamara kumpanakin päivänä opetti vielä tilkkunukien tekoa. Nämä nuket ovat Karjalassa muotia, Oma Mua -lehdessä julkaistun kuvan mukaan myös Karjalan päämies Aleksandr Hudilainen on ahkeroinut Uhtualla nukentekoryhmässä.

Lyydiläinen Seura ry järjesti muutama vuosi sitten koululaisten syyslomalla lyydin kurssit Kentjärvellä. Todellinen kiinnostus omaan kieleen heräsi, kun päämies Hudilainen loppusyksystä antoi luvan opettaa lyydiä koulussa ihan kuin karjalaa ja vepsääkin. Samoihin aikoihin televisio näytti, kuinka Tamara opetti lapsille päiväkodissa lyydiä. Niinpä kentjärveläiset alkoivat etsiä Tamaraa.

Kentjärvellä on keskustaajamassa 1700 asukasta, lyydejä pikalaskennalla löytyi yli 60, joista puolet osaa lyydin kieltä. Koululaisia on parisataa. Sivukyliillä on 300 asukasta ja sieltä löytynee lisää kielen taitajia. Vielä samalla viikolla vapun jälkeen kutsuttiin lyydejä koolle suunnittelemaan toimintaa kielen ja kulttuurin elvyttämiseksi.

Moni kentjärveläisistä työskentelee paikallisessa terveyskylpylässä tai hie-

Kentjärven kylä kunnostaa Troitsan kirkkoa pala palalta

Kentjärven Pyhän Kolminaisuuden kirkko valmistui lähes 150 vuotta sitten.

man kauempana kuuluisassa Venäjän vanhimmassa parantolassa Martsialnyje Vodyssa, jossa Natalia Česnokova toimii pääemäntänä. Kauppa ja koulu työllistävät, moni käy töissä Petroskoissa.

Halusin tavata jonkun iäkkään lyydin. Natalia soitti naapuriin ja kohta Jevdokia Abramova kiirehti puutarhastaan luoksemme. Peukaloon oli sattunut, mutta ei se työntekoa haitannut. Tarkoituksena oli vähän myöhemmin istuttaa aarin verran perunaa.

Elämäntyönsä tämä uutera lyydi oli tehnyt lypsäjänä sovhoosissa. Jevdokia syntyi vuonna 1931 Pilkinässä Mundjärven lähellä lyydivanhemmista (Zaharov). Lapsia oli neljä ja koko perhe tietysti puhui lyydiä, nyt Jevdokia puhuu tyttärensä kanssa äidinkieltään. Tytär harrastaa tanssia ja oli parhaillaan ryhmän mukana esiintymässä Suomessa.

Kysyin Jevdokialta, osaako hän lyydinkielisiä lauluja. Hän oli hetken hiljaa ja pian laulu alkoi soida kauniilla äänellä lyydiksi. Kolmannen laulun kohdalla tajusin, että nämä on äänitettävä ja julkaistava.

Jevdokia oli laulanut tunnetussa Petrovskin kuorossa solistina. Kuoro oli käynyt esiintymässä Moskovassa ja Pietarissa. Laulaja oli kirjoittanut vihkoon kyrillisiin kirjaimin kolmenkymmenen lyydinkielisen laulun sanat. Vihko on nyt kopioitu ja Tamara kirjoittaa laulut latinalaisiin kirjaimin. Laulujen äänittäminen on myös aloitettu.

Pääsin käymään neljän kilometrin päässä keskustasta Pirttijärven rannalla olevassa kylässä. Syvällä laaksossa oleva järvi on tunnettu herkullisista muikeistaan. Rantatöyräälle oli ajettu paljon hiekkaa, jotta se saatiin kohoamaan mäeksi.

Muutama harmaa vanha talo on jäljellä, osa jo luhistumassa. Kylän on vallannut erilaisten huviloiden kirjo. Rannassa on majatalo ja pihassa parhaillaankin monta autoa. Aiemmin talossa oli toiminut lasten kesäsiirtola. Kylän "asemakaava" on vallattoman rönsyilevä. Asutusta on myös järven takana Pirttiniemessä. Tiepuolella männikössä on kylän kalisto.

MARJUKKA PATRAKKA

Näin pääset tutkimaan Vienan sukujä

Tiedätkö juuresi? Tunnetko sukusi?
Kiinnostaako oppia sukututkimusta?

Ortodoksisukujen Tutkijapiiri perustettiin vuonna 1993 edistämään ortodoksisien sukujen tutkimusta ja sen puheenjohtaja Johannes Sidoroff kävi taannoin Vuokkiniemi-seuran tilaisuudessa kertomassa sukututkimuksesta. Tutkijaseura järjestää myös kursseja. Karjalan Heimo aloittaa uuden Sukujuuret-palstan, joka paneutuu sukututkimuksen saloihin.

Ortodoksisien seurakuntien kirkonkirjat ovat venäjänkielisiä. Niin ovat myös Vienan alueen kirkonkirjat. Vuodesta 1919 lähtien ne kirjoitettiin suomeksi. Vanhan venäjänkielen kirjaimistoa voi opetella esimerkiksi ortodoksisukujen sukututkimuskursseilla. Vanhan venäjän riittävän taidon oppiminen ei ole mahdotonta - vaikka se vaatii paljon aikaa ja työtä.

Tärkeimmät Suomen arkistoista saatavat sukututkijan lähteet ovat rippi-, pää- ja metrikkakirjat. Täysin varmaa ei ole, ovatko myös Vienan alueen pää- ja rippikirjat missään saatavana ainakaan vuotta 1916 varhaisemmalta ajalta.

Kansallisarkiston Astia-palvelun kautta löytyy Vienan Karjalan pakolaisten pää- ja rippikirjat ajalta 1916-1955 sekä muuttaneiden luetteloita ajalta 1937-1955, metrikat vuosilta 1918-1942, avioliittoasiakirjoja vuosilta 1908-1922 sekä henkilötietolomakkeita vuosilta 1929-1952. Näiden ovat pääsääntöisesti suomen kielellä.

Tutkijan pitää ensin rekisteröityä Astian käyttäjäksi ja hakea tietokannan kautta käyttö lupaa mainituille arkistoille. Luvan saatuaan tutkija pääsee katselemaan lähimmän maakunta-arkiston koneelta arkistolähteitä tai tilaamaan aineistoa, joka ei vielä ole sähköisessä muodossa. Osoite on <https://astia.narc.fi/astiaUi/>.

Hyvä lähde ovat metrikkakirjat, jotka ovat myös venäjänkielisiä vuoteen 1919 saakka. Metrikkakirjoista saa tietoa syntymä-, vihkimis- ja kuolinpäivämääris-

tä. Ne siis ovat kastettujen, vihittyjen ja haudattujen luetteloita. Metrikoihin on myös merkitty henkilön ammatti tai sääty, paikkakunta, kuolinsyyt ja muuta sellaista.

Metrikkakirja noudattelee pääsääntöisesti samaa kaavaa. Ensimmäiset kastettujen luettelot kastepäivän mukaisessa järjestyksessä. Syntymäajan suhteen pitää olla tarkkana, sillä lapsi saatettiin kastaa monta kuukautta, jopa useita vuosia syntymän jälkeen.

Toisessa osiossa on vihittyjen luettelot ja kolmas osa on haudattujen luettelo hautauspäivämäärän mukaisessa järjestyksessä. Metrikkakirjoja on digitoitu vapaaehtoisvoimin vuodesta 2009 lähtien ja ne ovat tallennettuna Suomen Sukuhistoriallisen Yhdistys ry palvelimella jäsenpuolelle (<http://www.sukuhistoria.fi>).

Metrikoita on digitoitu vuosilta 1822-1905. Metrikoita on olemassa vuodesta 1779 lähtien, mutta SSHY:llä ei ole kaikkien varhaisimpia. Jäsenmaksu on vuosittain 17 euroa (v. 2013) ja sillä pääsee käsiksi näihin metrikkoihin.

SSHY:lle on digitoitu Repolan pogostan väestöluettelo vuosilta 1762-1763 Vuokkiniemen osalta sekä Repolan pogostan alueelle muuttaneiden luettelo (joka on kuitenkin eräänlainen täydennysluettelo väestöluetteloon) 1745-1763.

Lisäksi on olemassa paljon suomenkielistä kirjallista materiaalia vienalaisista suvuista. Karjalan Heimossa on kautta aikojen julkaistu eri tutkijoiden sukututkimuksia. Karjalan Sivistysseura on aloittanut näiden tutkimusten digitoimisen ja ne sijoitetaan KSS:n uusittaville nettisivuille, minkä jälkeen ne ovat kaikkien saatavana.

Hyviä kirjallisteita ovat esimerkiksi Kai Paajasteen toimittama Tupenkola-huttajien mailla sekä Matti Pöllän kirjat Vienan Karjalan etnisen koostumuksen

muutokset 1600-1800 ja Vienankarjalainen perhelaitos 1600-1900-luvulla. Suosittelemme lukemaan paljon Vienasta kertovaa kirjallisuutta, koska siitä saa käsitteen esimerkiksi kirkon toiminnasta vihkimisessä.

Jotkut perheet olivat starovieroja eli vanhauskoisia eikä heitä ole merkitty kastettujen luetteloihin. Lisäksi Venäjällä oli sellainen tapa, että maata saatiin viljeltäväksi talossa elävien miespuolisten henkilöiden mukaan - mitä enemmän miehiä ja poikalapsia talossa oli, sitä enemmän maata saatiin. Tämä vaikutti siihen, että talolliset ottivat orvoksi jääneitä poikalapsia taloon. He saattoivat käyttää sitten isännän sukunimeä, mikä harhauttaa helposti luulemaan, että kyseinen poika on talonväkeä.

Useimmat itäkarjalaiset muuttivat sukunimeään Suomeen tultuaan. Nimenmuutoksia löytyy mm. Karjalan Vartija-kirjasta, jonka on toimittanut Heikki Tarma. Kirjaseen on kerätty kaikki vuosien 1919-1921 Karjalan Vartija-lehdet. Myös Suomen Sukututkimusseuran jäsenetuna saa pääsyn aika mittavaan nimenmuutostietokantaan, johon myös vienalaisia nimenmuutoksia on tallennettu runsaasti. Jäsenmaksu SSS:lle on 39 euroa vuodessa (v. 2013) ja osoite on <http://www.genealogia.fi>.

Emeritusprofessori Veijo Saloheimo on koonnut eri lähteistä luettelon Käksälästä ja Inkerinmaalta Venäjälle muuttaneista. Noissa luetteloissa on myös muualle kuten Latvajärvelle muuttaneita. Luettelot löytyvät Tverinkarjalaisen ystävien ry:n nettisivuilta osoitteesta <http://www.tverinkarjala.fi/muuttoluettelot.html>.

Lisäksi on digitoitu vanhoja sanomalehtiä, joista löytyy monenlaista juttua vienalaisista kauppiaista. Nämä sanoma- ja aikakauslehdet sijaitsevat Historiallisessa sanomalehtikirjastossa netis-

Vuokkiniemi-seuran tilaisuuteen kokoontuneet tutkivat yhdessä sukututkimuspapereitaan. Edessä oikealla Asmo Kallio.

sä osoitteessa <http://digi.lib.helsinki.fi/sanomalehti/secure/main.html>.

Olemme myös koonneet sukututkijaluettelon vienalaisten sukujen tutkijoista, joilla on valmista sukututkimusta eri suvuista. Jos huomaat, että sukupuussasi on samoja sukuja kuin muut ovat jo tutkineet, niin kysele heiltä.

Raja-Karjalan ortodoksisten seurakuntien kirkonkirjat on sijoitettu Karjalan tasavallan keskusarkistoon Petroskoihin. Vuodesta 1995 lähtien on Suomesta tehty sukututkijamatkoja Petroskoihin, mutta tiedossa ei ole, ovatko niitä enää tehneet muut kuin yksittäiset henkilöt. Tällä hetkellä ei ole tiedossamme, että Vienassa olisi ketään, joka voisi auttaa tutkimaan näitä arkistoja.

Petroskoin arkistossa ovat myös entisen Suomen rajanaapureina sijainneiden venäläisten seurakuntien kirkonkirjat. Näistä ovat monet ortodoksisukujen tutkijat löytäneet sukulaisiaan. Suomen ja Venäjän raja oli 1800-luvulla avoin, sen yli solmittiin lukuisia avioliittoja, Venäjän puolella käytiin töissä ja saatettiinpa sinne jäädä asumaankin.

Suomen Karjalan ja Venäjän Karjalan ortodoksisten seurakuntien kirkonkirjojen rakenteella ja kirjainmalleilla ei ole suurtakaan eroa, joten sukututkijan työ on yhtä helppoa molempien maiden arkistoissa. Mielenkiintoinen ja vähiten tutkittu osa Venäjältä löytyvästä Suomen ortodoksisten seurakuntien arkistoinneistosta on Pietarin valtiollisessa historiallisessa keskusarkistossa (RGIA).

Siellä säilytettävät Suomen ortodoksisten seurakuntien metrikkakirjat alkavat vuodesta 1723 ja mahdollistavat näin ollen sukututkimuksen ulottamisen noin sata vuotta kauemmas historiaan. En tiedä onko tätä aineistoa saatu Suomeen.

Moskovassa sijaitsevassa Venäjän Valtion vanhojen asiakirjojen arkistossa (RGADA - Os. 119817, Moskova, ul. Bol'shaja Pirogovskaja, 17) säilytetään Karjalan vanhimpia asiakirjoja. Sinne pääsystä allekirjoittaneella ei ole mitään kokemusta. Suomessa on saatavana kuitenkin erinomainen kirjasarja: Asiakirjoja Karjalan Historiasta 1500- ja 1600-luvulla (Joensuu-Petroskoi 1987). Sarja on kolmiosainen ja osin suomen- ja osin ve-

näjänkielisiä.

Sarja sisältää erilaisia maakirjoja, maanomistajien luetteloita, Lapin pogostojen vero- ja valvontakirjoja jne. joissa on mm. Vienan vanhoja kyliä. Nämä tiedot on kerätty myös mainitusta Moskovian arkistosta. Moni sukuhan tuli Vienaan Laatokan Karjalasta, Käkisalmen läänistä ja Suomesta. Kirjasarja maksoi pari vuotta sitten 180 euroa nettivierassa, mutta sitä on saatavana myös joistakin kirjastoista. Itse olen tästä kirjasarjasta hyötynyt melkoisesti.

Vienan sukuja on tutkittu myös isälinjaisen dna-tutkimuksen avulla. Y DNA:lla eli isälinjaisella dna-tutkimuksella saa selville, mitkä suvut ovat saman esi-isän jälkeläisiä ja mistä suku on tullut Vienaan ja mitä kautta. Mitä enemmän vienalaisia sukujen edustajia on dna-tutkimuksessa mukana, sitä enemmän tietoa löytyy.

Perttusten sukua on nyt tutkittu usean testin voimin ja vielä olisi toiveena saada lisää tutkimushenkilöitä mukaan - tästä on artikkeli toisaalla tässä lehdesä. Usein on myös ongelmana se, että sukunimet ovat patronyymejä: Larionoveja, Kirilloveja, Vasiljevoja jne. Näistä on melkoisen haastavaa selvittää perinteisellä tutkimuksella, mitkä suvut ovat samoja.

Dna-testillä tämän pystyy selvittämään. Esimerkiksi Vasaran suvusta sekä Vuokkiniemen Kyyrösistä eli Kirilloveista on tehty dna-testit. Kirillov on siis tullut suvun esi-isän patronymistä Kirill, joka otettu käyttöön sukunimeksi. Dna-testit osoittivat, että Vasarat ja Kyyröset ovat yksi ja sama suku.

Alkuaan siis Vuokkiniemen Kyyröset olivat Vasaroita, ja heidän yhteinen esi-isänsä oli todennäköisesti Vasilj Vasarajev, joka syntyi vuonna 1685 Vuokkiniemessä. Vienan dna-projekti löytyy osoitteesta http://www.familytreeDNA.com/public/White_Sea_Karelian_families/ Tieto, mitä vienalaisia sukuja on tutkittu, löytyy kyseiseltä sivulta Y DNA results - Classic. Siellä on mm. Arhipov, Afanasjeff, Pankratjev, Leskinen, Pekusjev ja monia muita jo valmiiksi tutkittuina.

SARI HEIMONEN

Lähde: Genos 69 (1998), s. 12-17 ja 45-46, Tuula Kiiski: Ortodoksisukujen tutkiminen

Vienan Karjalan dna-projekti antoi kiinnostavia tuloksia Perttusen suvusta

Lisää kysymyksiä heräsi: ovatko Latvajärven Perttuset Oulujoen Perttulankylästä vai eivät?

Kun tutkitaan sukujuuria dna-testauksella, eteen saattaa usein tulla yllätyksiä ja uusia kysymyksiä. Monissa tapauksissa kuitenkin selviää paljon uusia asioita.

Perttusten miespuolisia jälkeläisiä on nyt tutkittu muutaman dna-testin verran. Sitä kautta yritämme löytää lisätietoja jo pitkän ajan tutkijoita askarruttaneeseen Perttusten suvun alkuperään. Perttusten tapauksessa dna-testitulokset herättivät lisäkysymyksiä ja lisätutkimuksia, mutta jotain ehkä selvisikin!

Dna-testattuja ovat kaksi miespuolista Oulujoen Perttu Yrjänänpoika Perttusen (syntynyt 1520-1530-luvulla) jälkeläistä sekä yksi runonlaulaja Arhippa Perttusen miespuolinen jälkeläinen. Lisäksi on yksi Mantsonvaaran Hilippä Perttusen (syntynyt 1830) jälkeläisen testi Latvajärveltä.

Ennen kuin menen dna-faktaan, kerrotaan, mitä Perttusten sukhistoriasta on aikojen saatossa kerrottu.

Axel August Borenius kävi Vienassa runojen keruussa vuonna 1871, jolloin Miihkaili Arhipanpoika eli Mihail Arhipovits oli vielä elossa. Ilmeisesti Borenius tallensi häneltä tiedon Perttusten kantaisän saapumisesta "Oulun joelta, Perttulan kylästä" 4-5 sukupolvea aikaisemmin.

Petri Lesonen on vuonna 1908 kirjoittanut muistiinpanoihinsa latvajäreläistä 70-vuotiasta Huotari Jyrkinpoika Perttusta haastatellessaan, että Huotarin esi-isät ovat tulleet Oulun joen tienoilta. "Vanhat kertovat, että jostakin teosta entiset Perttuset karkasivat tänne rajan taakse."

Lesonen on myös kirjoittanut Mihail Arhipanpoika Perttusesta muistiin, että: "Perttusten suku on Latvajärvelle tullut Oulun läänin Kiimingin pitäjältä. Tästä yhdestä Perttusesta polveutuu puoli Latvajärven kylää ja onpa jokunen perhe samoja Perttusia myös Kivijärven kylässäkin."

Miihkali Perttuselta on saatu myös täsmäntävä tieto, että hänen sukunsa kantaisä karkasi rajan taakse Muhosjoelta, koska hän oli karjalainen (Karjalan rahavan runot 1992: 233).

Arhippa Perttusen isän vaarin on myös sanottu tulleen kotivävyksi Latvajärvelle. Vuonna 1959 Jaakko Rugojev on haastatellut Tatjana os. Perttusta ja hän on kertonut, että: "Häiskyaikana (=sotavuosina) on tullut pakoh yksi mies, Jussi nimellinen, ruvennu vävyksi ja siitä se on lähten se juuri (=suku) juoksomah".

Pekka Perttu käy Latvajärvessä vuosina 1973-1974. Hänen oppaansa kertoo Mantsonvaarasta: "Tässä on Mantsonvaaran ensimmäisen eläjän Mantson talon paikka, hän kertoo - Mistä lie tänne eksynyt, sitä ei tiedetä. Mutta tästä se on koko kylä saanut alkunsa. Tämä vaara kun on kuivaa maata, niin talon perusta on säilynyt kuinka kauan lieneekään maailman ajat."

Hänen kertomansa mukaan Mantsolla on ollut seitsemän poikaa. Kaksi heistä on lähtenyt maailmalle työtä ja ruokaa etsimään. Kaksi on jäänyt isänsä tanteille Mantsonvaaralle, yksi asettunut asumaan parin kilometrin päähän pohjoiseen korkealle Haapavaaralle (Haapavaara saanut nimensä erään Haapanimisen piekloin mukaan), jonka taloja

näkyvät vieläkin metsän yli.

Kuudes Mantson poika valitsi asuinpaikakseen Sramppalan termän, jossa on Arhippa Perttusen talon paikka, ja seitsemäs Ivaskon niemen. Nämä kaksi viimeistä paikkaa kuuluvat Latvajärven keskuskylään. Näiden veljesten jälkeläiset ovat sitten hajaantuneet edelleen vaaroille, niemiin ja lahtiin sinne kotinsa rakentaen ja kylää laajentaen.

Mantson poikien jälkeläiset hajaantuivat elämään yhä laajemmalle alueelle. Rahvasta tuli muualtakin, kuka kotivävyksi vauraampiin taloihin, kuka valitsi muuten elinpaikakseen Latvajärven heinäisät tienoot. Aikojen kuluessa ilmestyi uusia sukuja, uusia sukunimiä. Perttusten ja Karhujen lisäksi tuli Lesosia ja Ahosia.

Muiden Perttusista saatujen tietojen mukaan he ovat tulleet Orihvedeltä Pohjois-Karjalasta. Tämän niminen vesistö löytyykin Pohjois-Karjalan ja Etelä-Savon alueelta Oravialon ja Varpasalon lähetyiltä.

Lisäksi on saatu selville tieto, että Mantsonvaaran Perttuset olisivat lähtöisin Vienanmeren takaa. Sieltä he olisivat tulleet ensin Kemijoensuuhun (Vienan) ja sieltä Länsi-Vienaan. Lisäksi Perttusia asui Vuokkiniemen Tsenassa, Paahko-mienvaarassa ja Kivijärvellä. Lisäksi Kuorilahden kylässä Tuoppajärven rannalla, missä heidän virallinen sukunimensä oli Artemjev.

Perttulankylässä Oulun liepeillä asuva Erkki Perttunen (Perttu Yrjänänpojan jälkeläinen) on muistellut, että menijä on mahdollisesti ollut Johan Perttunen, joka on syntynyt noin 1665 Perttulan kylässä, Oulunsuun Perttusessa.

Tutkija Matti Lund on selvittänyt, että Perttu Yrjänänpojan sukujuuret menevät Yrjänäisten taoloon Oulunsuussa. Hänen jälkeläisensä käyttävät lisänimeä Perttunen. Yrjänäisen talo on kehto, joka on Laitasaaren ja Pikkaralan Perttusten alkuperäinen koti. Tämän pidemmälle sukutietojen selvittämisessä ei voi asiakirjatiedoilla päästä. Yrjänäinen on yksi keskeisimpiä Oulun seudun asuttamisen kannalta. Perttusten suku puolestaan kuuluu Oulun seudun suurimpiin. Yrjänäisten sukukunta asui isoonvihaan saakka talossa, jonka jälkeen talo joutui vieraille suvuille.

Laitasaaren Mikkolan talo on myös Perttusten talo. Talon peri aikoinaan Jooseppi Heikinpoika. Hänen sanottiin käräjillä paenneen 1630-luvulla Venäjälle miestapon seurauksena, ja häntä oli seurannut hänen kaksi veljeään, Erkki ja Olli.

Kuitenkin on löydetty tietoja, että näiden veljesten jälkeläisiä on asunut Itä-Suomessa enemmän kuin Vienassa. Toisaalla on tieto, että nämä veljekset olisivat menehtyneet yrittäessään palata takaisin.

Mikkolan talon sai sitten erilaisten vaiheiden jälkeen Heikki Sipinpoika Mikkola. Hän ei kuitenkaan saanut suoritettua porvarivelkoja ja talo joutui lopulta verohylyksi. Tämän jälkeen Mikkolan talon otti Jussi Heikinpoika Perttunen Oulunsuusta velkojen maksua vastaan.

Jussi oli Mikkolan talon vävy, josta kirjoitan jäljempänä lisää. Mikkola-nimi vaihtui Jussin myötä Perttulaksi. Näistä Perttusista ovat kansan suussa kierrelleet värikkäät tarinat. Tästä Jooseppi Heikinpoika Mikkolan kohtalosta on voinut värittä perimätietoon tarina Perttusten muutosta Vienaan jonkin kauhean teon tähden.

Mistään arkistolähteestä ei toistaiseksi ole löytynyt tietoa, että Juho Perttunen-niminen mies olisi lähtenyt jonkin teon seurauksena Vienaan. On kyllä löytynyt sopiva ehdokas Juho Perttunen, mutta mitään todistetta Vienaan muutosta ei ole. Esimerkiksi tutkijoille ei ole tullut vastaan sellaista perinnönjakoa, jossa olisi kaivattu selvyyttä Vienassa asuviin perillisiin. Tutkijat ovat selvittäneet näitä perintökäsittelyjä melkoisen kattavasti.

Toisaalta on myös olemassa toinen

teoria, miten "Perttuset" olisivat voineet kulkeutua Oulujoelta Vienaan. Sen mukaan joku sukunimeltään tuntematon mies olisi ollut esimerkiksi renkinä joisain Perttulan taloista Perttulankylässä tai Laitasaarassa.

Hän ei olisi siis ollenkaan isälinjaista sukuaan Perttunen, vaan on ottanut alueen tavan mukaan Vienaan mennessään mukaansa ja käyttöönsä sukunimen Perttunen talosta, jossa palveli. Tämä teoria on tullut tutkijoiden mieleen sen vuoksi, että ajankohta, jolloin Perttusen pitäisi olla lähtenyt Vienaan, on arkistolähteistä tutkittu tarkkaan ja sellaista tietoa, että joku Perttusten perillinen olisi kulkeutunut Vienaan, ei ole löydetty.

Toki on löytynyt maininta, että yksi heistä on kuljetettu isonvihan aikaan vangiksi, mutta tämä on palannut takaisin. Ellei Vienan arkistoista löydy teoriaa tukevaa tietoa suvun muutosta Oulujoelta Vienaan, ei voida pitää faktana, että Oulujoen Perttusten suku olisi alkuperältään samaa kuin Vienan Perttusten suku.

Latvajarven Perttusten asutushistoriastakin on hiukan vääriä kuvia, joka perustuu ihmisten muistitietoon. Vuonna 1679 kylänä ensimmäistä kertaa mainittu Latvajarvi autioituu joskus 1700-luvulla. Majuri Enberg hävitti rajakylät autioiksi vuonna 1718 ja suurella todennäköisyydellä siis myös Latvajarven, vaikkei sitä mainitakaan missään lähteessä.

Latvajarven asutus alkoi elpyä noin 1750-luvun jälkeen uudelleen. Miihkali Perttunen on muistellut, että Perttuset olivat Latvajarven ensimmäiset asukkaat. Enbergin hävitysretken jälkeen Perttuset näyttävät muuttaneen kylään ensimmäisten joukossa. Tämä asia lienee antanut Miihkali Perttuselle ajatuksesi pitää sukuaan Latvajarven vanhimpina asukkaina - vaikkei näin todellisuudessa ole.

Pohjois-Karjalasta on eräs asiakirja, missä on maininta Päckö Bärtulin nimisestä miehestä. Hänen mainitaan asuvan vuonna 1637 Tohmajarven Gaurilanvaarassa Timosen autiota. Tieto löytyy Käkisalmen pohjoisen ja eteläisen läänin auti-oluettelosta sivulta 279. Pohjois-Karjalan alueelta siirtyi paljon väkeä rajan taakse 1600-luvun aikana, mm. eräs Lesosen suvun haarakin. Pääköä en löydä aiem-

mista enkä myöhemmistä kirjoista. Mihin hän katosi?

Lisäksi Pielisjärven Vieikissä Pyykkölän talossa on asunut 1600-luvun alkukymmeninä Perttusina, Vasilius ja Mikittä Vasiliuksen poika Perttuset. Juho Perttunen asui Pielisjärven Louhivaarassa isäntänä Holmalan talossa vuosina 1686-90.

Perttusina on asunut Joutsassa viimeistään 1750-luvulta alkaen. Heidän esi-isänsä on saatu jäljitettyä arkistolähteistä 1730-luvulla syntyneeseen Juhoon. Nimi esiintyy hänen poikansa Pertun patronyyminä. Itse Juho on löytänyt asiakirjoista Joutsasta.

Juhon poika oli Perttu Perttunen, joka oli syntynyt vuonna 1758 ja käytti myös sotilasnimeä Gran. Hänen kaikki lapsensa on kastettu Perttunen-nimelle Joutsan Leivonmäessä. Pertun syntymää tai kastetta en ole myöskään löytänyt Joutsan syntyneiden ja kastettujen luettelosta.

Tämä antaisi osviittaa siitä, ettei Perttu olisi lainkaan syntynyt Joutsassa. Tämän Perttusten suvun esi-isä Juho on samaa ikäluokkaa kuin Suuri Iivana Latvajarveltä. Juho nimi esiintyy Ivan nimenä Vienassa. Juhon mieslinjaisen jälkeläisen Y DNA -testi on tulossa.

Perttulankylän Perttu Yrjänänpojan kaksi miespuolista jälkeläistä kuuluu vanhaan skandinaaviseen heimoon I haploryhmään ja tarkemmin ryhmään I1d3a, joka on vanhinta suomalaista I1d heimon perimää. Kanta-isä I1d3a-heimolle on joidenkin tietojen mukaan siirtynyt Laatokan rannoille viikinkien itäsuuntauksen aikana. Voi toki olla, että he ovat siirtyneet sinne jo paljon aikaisemminkin. Tätä haploryhmää on eniten Länsi-Suomessa.

I-heimon, Perttulankylän, Oulujoen rannan Perttusten arkistolähteistä tarkasti tutkitut isälinjaiset esipolvet menevät suoraan Perttuun, vaikkakin heidän nykyiset sukunimensä ovat muita kuin Perttunen. Heidän esi-isänsä ovat muutaneet sukunimensä asumiensa talojen mukaan.

Näiden kahden Perttu Yrjänänpojan jälkeläisen lähimmät osumat ovat neljän geneettisen askeleen päässä. Mm. 67 markkerin paneelissa on Rätty-suku, Alhroth-suku Limigasta ja Haals-Nack-sund-suku Kokkolasta.

Lisäksi viiden askeleen päässä ovat su-

vut Ulopotanius, Hotakainen, Timonen, Sipola ja Löija. He ovat Vetelin, Pietarsaaren, Kokkolan ja Oulun alueelta. Näiden perusteella on vahva näyttö, että Yrjänäiset olisivat Pohjanmaan rannikolta, Pietarsaaren Kokkolan alueelta, siirtyneet Oulujoen tienoille. Näiden miesten yhteinen esi-isä ei ole elänyt 1500-luvulla, koska geneettinen ero on yli 2 askelta. Heidän yhteinen esi-isänsä on elänyt noin 1000-luvulla.

Vienan Latvajarven Arhippa Perttusen jälkeläiset ja esi-isät olen tutkinut mm. eri arkistolähteistä, kirjallisuusmateriaaleista koottuna, ja vanhoja sukututkimuksia hyväksi käyttäen. Lisäksi professori Juha Pentikäinen on haastatellut Mikko Perttusta (syntynyt 1882) Latvajarven Mantsonvaaralla ja piirtänyt hänen kertomansa mukaan sukupuun, joka johtaa Arhipan isään Mikosta taaksepäin katsottuna. Juha Pentikäinen on hahmotellut lapulle: Arhipan isä, 1. Arhippa, 2. Miihkali (isoisän veli), 3. Juho 4. Mikael jne.

Mikko Perttusen sukupuun tutkimusten mukaan seuraavanlainen: 1. Ivan Perttunen (Suuri Iivana) 2. Arhippa Perttunen, 3. Riiko Perttunen (runonlaulaja Miihkali oli hänen veljensä) 4. Juho eli Ivan Perttunen 5. poika Mikko Perttunen s. 1882 jonka pojanpoika on testi-henkilönä.

Arkisto- ja muiden lähteiden mukaan Suuren Iivanan isä olisi Potap Homapoika tai Potap Jakovinpoika, jolla on muita lapsia: Iknatta, Marfa, Prokko sekä kaksi muuta nuorempaa Iivanaa eli perheessä olisi siis kolme Ivan-nimistä poikaa.

Arhipan jälkeläisen dna-testitulos on heimoa N, joka siis poikkeaa oleellisesti Perttulankylän dna-tuloksesta. He eivät ole isälinjaisesti saman esi-isän jälkeläisiä lähihistoriassa - toki tuhansia vuosia taaksepäin heillä oli yhteinen esi-isä.

Tästä tekee nopeasti päätelmän, että Vienan Perttuset eivät olisi Oulujoelta. Eivät ainakaan saman isälinjaisen esi-isän jälkeläisiä. Heimo N on syntynyt kymmeniä tuhansia vuosia sitten Itä-Aasiassa.

Myös toinen Latvajarven Perttusten isälinjainen (Y DNA) testi on valmistumassa. Siitä on valmistunut 12 markkeria, mikä on osoitta-

nut sen, että he ovat samaa isälinjaista sukua kuin toinen Latvajarven Perttusten jälkeläinen. Tämän toisen varhaisin tällä hetkellä tunnettu esi-isä on Hillippä Vasilinpoika Perttunen (syntynyt 1830-luvulla Mantsonvaarassa) ja kuuluu Suuren Iivanan jälkeläisiin, mutta sukututkimuksella ja vajavaisilla lähteillä ei ole saatu toistaiseksi varmistettua mihin kohtaan Iivanan jälkipolvissa tämä Hilippä kuuluu. Todennäköisesti hän on Arhippa Perttusen pojan Matvejn poika Hillippä (syntynyt 1828).

Vienan Perttusen testitulos on N1c1-alaryhmää. Dna-tutkija Jaakko Häkkinen sijoittaa hänen dna-tuloksensa alustavasti savolaiseen ryhmään. Tämä tarkoittaa sitä, että Perttusen N-esi-isä lähti Laatokalta Savon suuntaan Ruotsin puolelle ja sieltä suku kulkeutui luultavasti Suomen Pohjois-Karjalan kautta Vienaan.

Dna-sukulaisten osumat viittaavat tällaiseen reittiin. Perttusen Savoon tulo on mahdollisesti tapahtunut vuonna 1495, kun viitosenkymmentä ortodoksia pakeni Ruotsin (Suomen) puolelle Jääskeen Novgorodin hirmuhallitsija Ivan Suikinin komentoa.

Latvajarven Perttusen 12 markkerin osumat sijoittuvat siis voimakkaasti Käkisalmen ja Laatokan suunnalle. Siitä pääteltynä voi todeta heidän olevan sieltä lähtöisin. Tätä mieltä on ollut myös tutkija Irina Tsernjakova. Perttusella on osumia myös Utajärvelle sekä Ouluun 12 markkerin paneelissa, ja se selittyy sillä, että noiden dna-sukulaisten esi-isät ovat samalta suunnalta Laatokan rannoilta. Osumina on mm. Holappa-sukua. Heidän esi-isänsä Olof Holappa on lähtöisin Käkisalmesta, ja heidän esi-isänsä tulivat Jääskeen 1495.

Latvajarven Perttuselle tulee dna-sukulaisia 37 markkerin paneelissa mm. Loimaalta ja Kangasniemeltä. Tarkimassa testipaneelissa (67 markkeria) hänelle tulee osumia edelleen Kainuun, Pohjois-Karjalan, Savon ja Pohjanmaan alueilta. Tämä tarkoittaa, että saman esi-isän (Laatokalta lähteneen) jälkeläiset ovat levittäytyneet tuolle alueelle. Heidän ja Perttusen yhteinen esi-isä elänyt noin 800-1000-luvulla.

Vienan Perttusten kaksi dna-testiä ovat osoittaneet suvun tausta laatokankarjalaiseksi, mahdollisesti Savon tai Pohjois-Karjalan kautta

Vienaan menneeksi N-heimoksi. Matti Kuusi on arvioinut aikoinaan, että vuonna 1834 kerätyt Perttusredaktiot (runonlaulusta) eivät edusta länsisuomalaista (hämäläistä) tai pohjalaista runotraditiota, vaan Perttusen runoperinteen omimmat juuret johdattavat savolaismurteiden alueelle.

Kuten jo aiemmin kerroin Jaakko Häkkinen sijoittaneen Vienan Perttusten geneettisen perimän savolaiseksi, tämä tukisi Kuusen huomioita runonlaulun murteesta.

Lisätestit Vienan Perttusista osoittivat vahvemmin sen, onko Vienan Perttusten päähaploryhmä N, vai onko heissä useita eri haploryhmiä, kuten esimerkiksi Lesosen suvussa on. Osa Lesosten eri haploryhmistä johtuu selvitusten mukaan siitä, että pariskuntaa ei ollut vihitty kirkollisesti lasten syntyessä, kuten Vienassa tapana oli. Tuolloin lapset kastettiin äidin sukunimelle. Isä saattoi siis olla mitä dna:ta tahansa.

Myös Perttusissa voi olla tapahtunut näin. Naispuolinen Perttunen on vihitty vienalaisin menoin ja kun kirkollinen vihkimys puuttui, lapset tulivat äidin eli Perttusen sukunimelle. Isä saattoi olla sitten tätä N-haploa, vaikka äidin isälinjainen suku olisikin I-heimoa.

Toisaalta, kuten yllä kirjoitin teoriasta, Laitasaaren tai Perttulankylän Perttusen talossa on voinut olla renkinä N-haploryhmää edustava mies. Hän on jostain syystä lähtenyt Vienaan. Ajan ja tavan mukaan hän on ottanut nimekseen Perttusen nimen talon mukaan ja vienyt sen mukanaan Vienaan.

On kerrottu, että Mantso-niminen mies olisi asettunut Latvajarvelle, josta hänen sukunsa sikisi. Mantso-nimi voi olla perua Matti- (Matvej) nimestä tai Mansirdo-nimestä, joka löytyy mm. koltalappalaisten sanakirjasta. Samaisesta sanakirjasta löytyy myös Foma-nimi, joka on suomennettuna Tuomas. Vienassa on myös asunut lappalaisia, joten siitä syystä olen etsinyt tietoa myös heidän kulttuuristaan ja kielestään.

Neljän isälinjaisen dna-testin perusteella voi todeta toistaiseksi, että isälinjaltaan Perttuset eivät ole Oulujoelta menneet Vienaan eivätkä ole samaa isälinjaista sukua.

SARI HEIMONEN
Muhos, Laitasaari

Tulisielu Elsa Heporauta

Kalevala Korun perustajan syntymästä on kulunut 130 vuotta

••• Aikaansa edellä ollut suomalainen tulisielu. Hän oli Elsa Heporauta, joka pääsi yli viisikymppisenä naisena reilut 70 vuotta sitten Valkoiseen taloon tapamaan itse presidentinrouvaa, Eleanor Rooseveltia.

Elsa Heporauta oli pukeutunut kutsuilla hänelle valmistettuun ensimmäiseen Tuukkalan muinaispukuun. Tuliaina hän lahjoitti Rooseveltille kultaisen Kalevala-korun: Karkun Palvialan riipuksen. Pukuun kuuluvaa puukkoa esitellessään Heporauta sanoi sen kuuluvan ”suomalaiselle naiselle kodin puolustusta varten”.

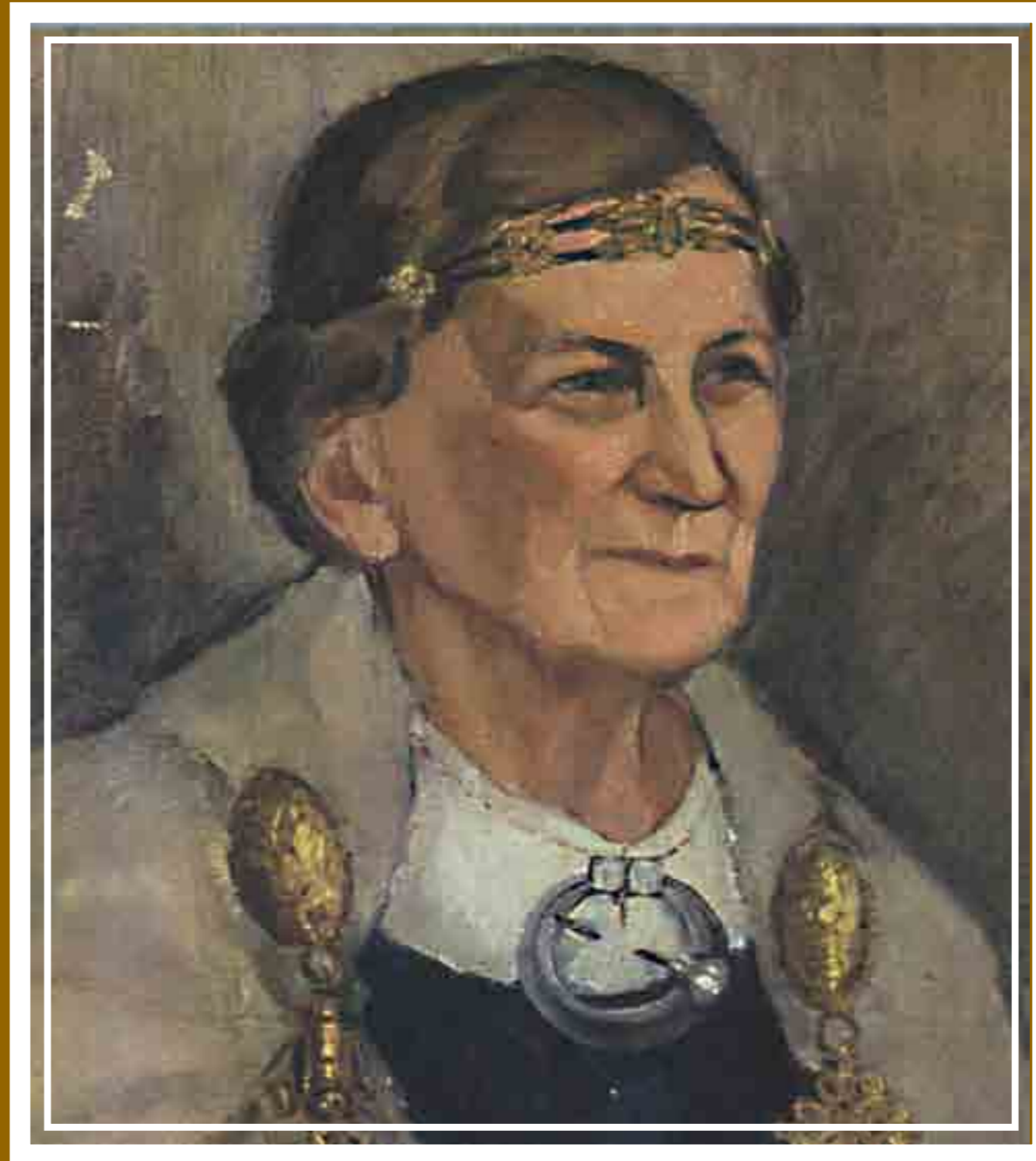
Elettiin historiallista vuotta 1939. Presidentti Franklin D. Rooseveltin puoliso, YK:n ihmisoikeuskomission puheenjohtaja, maailmankuulu ihmisoikeusaktivisti Eleanor Roosevelt oli erittäin innostunut Elsa Heporaudan vierailusta, silminnähdessä hän myös ihastui saamaansa Kalevala-koruun. Rouvien kemiaat toimivat saumattomasti. Historiadokumentit kertovat Eleanor Rooseveltin vierailusta kirjoittaman artikkelin ilmestyneen noin sadassa yhdysvaltalaisessa lehdessä.

Loistavaksi puhujaksi luonnehditun Elsa Heporaudan vierailuun sisältyneet satakunta puhetta levittivät Suomen kulttuuritietoutta Yhdysvalloissa. Sodas-

sa olleelle Suomelle tämä kahden rouvan kohtaaminen lienee ollut merkittävä ”lobbaustapaaminen”, joka vaikutti talouselämän nousuun ja Suomi-kuvan myönteisyyteen. Osaltaan todennäköisesti siihenkin, että sodan runtelema Suomi sai Yhdysvalloista merkittävää sota-apua, arviolta noin 87 miljoonaa (vuoden 2008) euroa, mm. autoja, vetureita, jopa lentokoneita. Tuki oli tärkeää Suomen sodasta toipumiselle ja kyvyille maksaa sotakorvauksensa Neuvostoliitolle.

Mainittakoon, että vuonna 1950 Eleanor Roosevelt puolestaan vieraili Suomen huolto -järjestön kutsamana maassamme. UNRRA:n ”sieluna” tunnettu Eleanor Roosevelt matkusti vierailullaan yllättäen Lappiin, Rovaniemelle, minne parissa viikossa vastaanottoseremonioita varten rakennettiin Napapiirin maja!

Neljä vuotta ennen Amerikan matkaansa Kalevalan 100-vuotisjuhlavuoden innoittamana kansanperinteestä innostunut Elsa Heporauta oli perustanut

Mikkelin Tuukkalan puku on suomalainen muinaispuku, jonka ensimmäisen uusintokappaleen Kalevalaisten Naisten liiton perustaja Elsa Heporauta teetti itselleen 1930-luvun lopulla.

Kenen ”päivät marnivatkaan sanattomassa kurnotuksessa”?

Elsa Heporauta vieraili Amerikanmatkallaan myös Kalevan Naisten kerhon luona vuonna 1939.

Kalevalaisen naisen muistomerkkiyhdistyksen, nykyisen Kalevalaisten Naisten Liiton edeltäjän.

Kirjailija Elsa Heporauta oli muuttanut vuonna 1935 Helsinkiin ja halusi pystyttää muistomerkkin kalevalaiselle Louhelalle, Pohjolan emännälle. Koska keräykset eivät tuottaneet patsaaseen vaadittavaa rahasummaa, Heporauta ideoi, että tehtäisiin myyntiin historiallisen mallin mukaisia koruja.

Käsittämättömän innostuksen palossa Heporauta otti henkilökohtaisen lainan ryhtyen urakkaan yhdessä ystävänsä Aino-Mari Mecklinin sekä taiteilija Germund Paaerin kanssa. Kansallismuseon aarteista löytyi pian 40 korumallia. Elsa hehkui intoa, Germund suunnitteli eli oli designeri ja arkeologiaa ja koruhistoriaa opiskellut Aino-Mari keksi nimen Kalevala Koru ja piti toteutuspuolen hallinnassaan.

Joulukuussa 1937 innokkaat naiset esittelivät mallinsa presidentti Kyösti Kallion Kaisa-rouvan teekutsuilla. Vastanotto oli sataprosenttisen ihastunut ja vuoden loppuun mennessä myytiin yli 8 000 korua. Innosta kertoo se, että Aino-Mari Mecklin muistelee saaneensa viimeiset asiakkaansa ulos kodistaan jouluaattona vasta iltaseitsemältä. Vaikka oli sota-aika ja materiaalipula, Kalevala Koruja myytiin paljon. Yksityiset ihmiset myivät hopeaa, myös puusta ja nahasta tehtiin koruja. Sotainvalidit tekivät myös koruja, jopa rintamalta löytyi taitavia korunkelijöitä.

”Rauha maailmassa alkaa jokaisen ihmisen sydämessä”, tervehdittiin vuoden 1972 Salt-kokoukseen osallistujia Helsingissä ja jokaiselle lahjoitettiin Germund Paaerin muotoilema Kihniön Asumanien muorin plikkavuosien aikainen sydämen muotoinen solki – myöhemmin Salt-koruksi uudelleen nimetty Kalevala Korun design-tuote.

Vaikka kalevalaisen naisen patsashan-

ke pitikin alunperin panna jäihin ja antaa rahat hädänalaisten auttamiseen, onnistuttiin saamaan Emil Halosen veistämä alkuperäistä pienikokoisempi patsas sodan jälkeen Kalevala Korun tiloihin Pitäjänmäelle.

Elsa Matilda Heporauta (sukunimi vuoteen 1935 Hästesko, os. Koponen) syntyi Puumalassa 130 vuotta sitten elokuun viimeisenä päivänä vuonna 1883. Hänen reilut 30 teosta käsittelevä kirjallinen tuotantonsa kätkeytyy myös nimien Elsa Hästesko ja Elsa Hästesko-Heporauta sekä nimimerkki Tavi Ylämaan taakse.

Elsa Heporaudan vanhemmat olivat Puumalassa sijainneen Sahanlahden sahan hoitaja Johan H. Koponen ja puolisonsa Ida K. Liukkonen. Elsa Heporauta oli paitsi monilahjainen myös älykäs ja terävä visionääri, jonka mukaan kalevalaisen hengen tulisi ulottua kaikille elämän alueille: yhtä lailla kodin sisustukseen, vaatteisiin, matkamuistoihin, lasten kasvatukseen kuin sivistykseenkin.

Elsan Heporaudan lapsuuskoti Puumalassa oli ollut henkisesti ja yhteiskunnallisesti valveutunut. Isä oli monitaitoinen voimakas, joka opetti lapsilleen paitsi rakkauden eläimiin ja ihmisten auttamiseen myös kirjallisuuteen. Jo nuorena tyttönä Tolstoi ja Wecksell olivat Elsan mielikirjailijoita. Kouluaikana Elsa nautti ainekirjoituksesta tehden myös joitakin muita kirjallisia yrityksiä, mutta kirjailijauran alkua hänen piti vielä odottaa.

Myöhemmällä iällä eläinsadut, romaanit ja novellit tulvahtivat hänen sisältään nopeaan tahtiin, fakta ja mielikuviut olivat yhdistyneet. Myös unistaan Elsa Heporauta sai ainesta kirjoitustoihinsa. Elsa Heporauta aloitti kirjallisen uransa lähes 40-vuotiaana lastenkirjallaan Hulli-Vili (1922). Tuotantoon kuuluu myös

Elsa Heporaudan kirjallista tuotantoa kritisoitiin vaikeatajuisesta kielestä

eläintarinoita, runoja, romaaneja, pienoisnäytelmiä ja novellikokoelmia.

Kirjoittamista Elsa Heporauta jatkoi kesäkausina Mikkelin Huuhonniemessä, jossa hän tunsu olevansa kielellisesti kotonaan. Kotikulttuurin tason nostatuksesta Heporauta kirjoittikin, että naisen tulee ulottaa äidinrakkautensa kaikkiin lapsiin, ei vain omiin, sillä köyhille ja varakkaille tulisi taata samanlaiset edellytykset täysipainoiseen elämään. Heporaudan kodin ovet olivatkin avoinna neuvojen, tuen ja huolenpidon tarvisijoille. Hän majoitti luokseen myös sellaisia, joilla ei ollut pääsyä muualle. Hän oli kasvanut käytännön lähimmäisenrakkauteen jo lapsuuskodissaan, jossa hän otti vanhempiansa luvalla neljätoistavuotiaana itselleen adoptiolapsen, kolmivuotiaan tytön, jonka hän sitten kasvatti ja koulutti.

Parantajan kyvyt kulkivat Elsan isän,

Johan Koposen suvussa, myös kansanparannukseen Elsa Heporauta sai tutustua jo synnyinseudullaan Puumalassa. Helsingin kodissaan hän piti jopa vastaanottoa eräänlaisena henkiparantajana.

Useissa yhteyksissä Elsa Heporaudasta mainitaan ainoastaan hänen kirjalliset ansionsa, joita kritisoitiin vaikeatajuisesta kielestä, kuten päätyöksi luonnehdittua kolmeosaista kehitysromaanina Ursula Keivaarasta (ilm. 1920-1930 ja 1955), josta hänelle myönnettiin valtionpalkinto. Pitkälle omaelämäkerrallinen romaanitrilogia kuvaa oivallisesti 1800-luvun loppupuolen elämää Heporaudalle merkittävillä seuduilla Puumalassa ja Mikkelissä sekä Saimaalla.

Romaanin tekstinäytettä ”Päivät olivat marnineet vähitellen eteenpäin sanattomassa kurnotuksessa” on eri yhteyksissä siteerattu paljon, totuus on, että lauseel-

Elsa Koponen meni naimisiin Frans Akseli Hästeskon kanssa vuonna 1908. Kuvat Maija Hirvosen teoksesta Elsa Heporauta, eräs elämäkaari.

Elsa Heporauta sai toteutettua ajatuksensa Louhen patsaasta. Hän ihailee sitä Kestikartanon portaiden yläpäässä Tuukkalan puku yllään vuonna 1949. Louhi on Emil Halosen käsialaa.

la Heporauta ei kuvaa missään nimessä elämäntehtäväänsä. Sen sijaan seuraavien sukupolvien onneksi Elsa Heporauta omalla ainutlaatuisella elämäntyöllään eli todeksi sanontansa ”Ei ole tervettä isänmaallisuutta ilman tervettä kansainvälisyyttä, ei tervettä kansainvälisyyttä ilman tervettä isänmaallisuutta.”

Elsa Heporaudan toive oli, että hänen perustamansa Kalevalaisten Naisten Liiton tulisi seurata vastuullisesti aikaansa ja uudistua yhteiskunnan ja kulttuurin tarpeiden mukaan. Johtoajatus oli, että sosiaalinen ja kulttuurityö edellyttävät toisiaan. Ensimmäisinä vuosikymmeninä liiton sosiaalinen avustustoiminta olikin laajaa.

Elsa Heporaudan, monialaisen vaikuttajan aloitteesta syntyi sellaista kansallista ja kansainvälistä kulttuurityötä, joka on puhuttanut ja puhuttaa edelleen. Hän korosti, että kansanperinteellä on paljon annettavaa varsinkin tieteille ja taiteille.

Kalevalaisen kansanperinteen vaalijana tunnetun Elsa Heporaudan lähimmäisenrakkaus kattoi kodin lisäksi yhteiskunnan. Elsa Heporauta ideoi esihistoriallisten mallien innoittamana teksteillejä, huonekaluja, jopa kokonaisia rakennuksia. Suosituksi matkailukohdeksi aivan Helsingin keskustaan muodostui rajakarjalaista pirttiä muistuttava ravintola Kestikartano (1946-1967) – nyt unohdetun Elsa Heporaudan ideoina.

Kestikartano sijaitsi Keskuskadulla, ja Aarne Ervi suunnitteli siihen sisustuksen rajakarjalainen pirtti esikuvanaan.

Tällä hetkellä valtakunnallisen Kalevalaisten Naisten Liiton 60 jäsenjärjestöä kattavat koko Suomen ja osan Ruotsia-kin ja sen yli 4 000 jäsentä muodostavat vahvan yli ammatti- ja puoluerajoen nousevan kansanperinnettä vaalivan verkostoituneen kentän. Vuosi 2013 on liitossa nimetty Elsa Heporauta -teemavuodeksi, jolloin teemaa ”Astu Elsan jäljille!” tuodaan esiin paikallisesti. Joensuun Kalevalaisten Naisten ohjelmassa on mittava, monipuolinen ja monia ikäryhmiä koskettava esineellisen ja henkisen kulttuurin elvytysshanke.

Nykytermeillä ilmaisten voidaan todeta 130 vuotta sitten itäsuomalaisessa Puumalassa sahurin tyttärenä syntyneen Elsa Heporaudan olleen sekä merkittävä ja innovatiivinen paikallinen

että globaali designer. Aikana, jolloin sanojen tasollakaan ei tunnettu kertakäytökulttuuria, ei brandityöryhmiä eikä markkinoiden tehokasta laskelmointia pörssikurssien noteerauksista ja muista buumeista puhumattakaan, tämän itäsuomalaisen naisen väkevä viesti siirsi mennyttä kulttuuria ja aikaa uusille sukupolville.

Elsa Heporaudan muistoa on vaalittu hänen syntymäkunnassaan Puumalassa. Sahanlahdessa on hänen nimeään kantava polku. Hänen sota-aikana Ristiinasta hankkimansa Aitoniemen maatila toimii nykyisin lastenkotina. Sen lähistöltä alkaa puolestaan Elsa Heporaudan nimeä kantava upea venereitti. Elsa Heporaudan tulielun kipinästä alkunsa saaneen kalevalais-karjalaista perinnettä kunnioittavan ja innovatiivisen kulttuurityön soisi tulevaisuudessakin kantavan runsaasti hedelmää.

SIRKKA VEPSÄ
Joensuun Kalevalaiset Naiset
varapuheenjohtaja

TIETO

Elsa Heporauta

- Kalevalaisten Naisten Liiton ja Kalevala Korun perustaja.
- Kirjailija Elsa Matilda Heporauta (sukunimi vuoteen 1935 Hästesko, os. Koponen) syntyi Puumalassa 130 vuotta sitten 31.8.1883.

- Kuoli 7.5.1960 Helsingissä.
 - Pääsi ylioppilaaksi 1903 ja valmistui hospitanttina Jyväskylän seminaarista vuonna 1905.
 - Toimi Huittisten kansanopiston johtajana vuosina 1905-1907, kunnes meni naimisiin Jyväskylän seminaarissa lehtorina toimineen filosofian tohtori Frans Akseli Hästeskon (1879-1946) kanssa vuonna 1907.
 - Pariskunta sai 4 poikaa.
- Heporauta teki useita opintomatkoja, mm. 1908 Venäjälle, 1913 Keski-Eurooppaan, 1926 Saksaan ja Italiaan, useita matkoja Viroon ja Skandinavian maihin sekä 1939 Yhdysvaltoihin.

Jouni Arjvan esitelmää tehostettiin taustalla näkyvillä kartoilla ja kuvilla.

Tverinkarjalaiset kävivät kalamatkoilla Laatokalla

Diplomi-insinööri Jouni Arjava piti Tverinkarjalaisten ystävät ry:n tilaisuudessa erittäin mielenkiintoisen esitelmän kansojen välisestä kaukokalastuksesta eli tverinkarjalaisten kalastusmatkoista entisille kalavesilleen Laatokalle.

Arjava oli aikaa sitten kuullut Kannaksen evakon, venemestari Viljam Laulajaisen kertovan isälleen tarinaa Laatokalle määrääjoiksi ilmestyneistä kalastajista, joilla oli nopeat, vain myötätuuleen purjehtivat veneet. Ne olivat nopeampia kuin Laulajaisen mainiot kaksimastoiset koukkupyntivenet.

Paljon myöhemmin Arjava alkoi tutkia asiaa ja kysellä Laatokan rannikon evakojen jälkeläisiltä näistä kalastajista. Tuli ilmi, että vieraiden kalastajien kalastuskausi oli pitkä ja perheetkin olivat mukana. Tietoja löytyi myös Arjavan omalta suvulta: ukon serkku oli kertonut pojanpojalleen näistä kalastajista, jotka puhuivat karjalaa.

Kirjallisista lähteistä löytyi tietoja, että Itä-Virosta ja Länsi-Inkeristä tuli kalastajia Kronstadtin ja osa jatkoi Laatokalle saakka. Laatokalla kalaa pyydettiin toukokuusta talvi-Miikkulaan, joka on 19.12. Kannakselaiset kutsuivat näitä kalastajia touskeiksi.

Kirjallisista lähteistä löytyy tietoja myös Olhava-joelta tulleista kalastajista. Laatokalta 300 kilometriä etelään on Seligerjärvi ja sen rannalla Ostaškovin luostari. Luostari ja ortodoksit yleensä tarvitsivat pitkiksi paastoajoiksi kalaa.

Luostari oli kutsunut alueelle Litvan sodan autoittamiin kyliin uudisasukkaiksi ortodoksikarjalaisia Laatokan Karjalasta ja Aunuksesta. Uusien asukkaiden myötä syntyi kalatalous: Seligerjärven kalastajat vetivät keväisin hankia pitkin rekeen lastatut tasapohjaiset pyydyksillä lastatut veneet lähimmälle Ilma-järveen laskevalle joelle ja Ilma-järveltä edelleen Olhava-jokea Laatokalle.

Osa kalastajista jatkoi Nevaa myöten

merelle, josta kalastusalue jatkui Riianlahdelle saakka. Talven lähestyessä mereltä vetäydyttiin Narva-jokea pitkin Peipsijärvelle ja edelleen Pihkovajärvelle. Veneet ja pyydykset myytiin. Kotiin palattiin Pihkovasta maata myöten. Talvella valmistettiin uudet veneet ja pyydykset.

Ostaškovin seudun kalastajat toivat Peipsin seudullekin uusia kalastustapojaa ja venemallejaan. Ostaškovilaisten maine hyvinä kalastajina levisi Ruotsin hoviin saakka, kuningas pyysi Pietari Suurta lähettämään pari kalastajaa jopa Tukholmaan kertomaan kalastustavoistaan.

Tverin alueen karjalankielisten asutuskartoissa ei asutus ulotu enää Seligerjärvelle. Sen sijaan kartoissa, joissa kuvataan karjalaisten siirtymistä alueelle 1600-luvulla, on monia tulijoita merkitty Ostaškoviakin lännemmäksi Lovatjoelle, Staraja Russaan ja Holmiin. Jouni Arjava arveli, että tänne muuttaneilla

karjalaisilla saattoi olla vanhat nautintaoikeudet Laatokalle.

Tverinkarjalaisten ystävät ry:n vuosikokous pidettiin perinteisesti Karjalatalolla Helsingissä. Päiväjuna toi vieraaksi Tverin Karjalan autonomian johtajan Nikolai Turičevin.

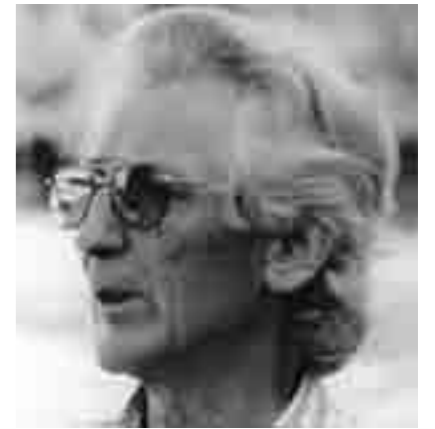
Kahvin jälkeen pidettiin vuosikokous. Puheenjohtajana jatkaa edelleen Tapio Mustonen. Toimintasuunnitelmassa on kesällä matka Tverin Karjalaan ja suurena toiveena on saada rahoitus neljän opiskelijan kutsumiseksi pariin kukaudeksi Suomeen oppimaan kieltämme ja kulttuuriamme.

Mustonen kertoi vielä tiedoksi, että professori Veijo Saloheimo oli tarjonnut tutkimusaineistoistaan muodostettua kahta tiedostoa seuran kotisivuille ja hallitus mielihyvin ottaa tarjouksen vastaan. Tiedostoissa on 11 000 Tverin alueelle muuttaneen henkilön nimet.

MARJUKKA PATRAKKA

Elmer Sillanpää

Ruotsin Boråsissa

Hyvin monet tämän lehden lukijoista tunsivat Elmer Sillanpään. Hän asui Ruotsissa, mutta hän kävi usein Karjalan Sivistysseuran heimopäivillä, Tie Viena -symposiumissa ja muissa karjalaistilaisuuksissa. Nyt hänen elämänsä on päättynyt. Hän kuoli Boråsissa 18.10.2012 ja hänen ruumiinsa haudattiin Boråsin hautausmaahan 8.11.2012. Häntä kaipaamaan jäivät sisar, poika Lars, edesmenneen Leo-pojan perhe, vaimo Louise ja lapset Stefan, Mikael ja Jimmie sekä monet muut sukulaiset ja ystävät.

Elmer oli syntynyt Vuokkiniemessä 24.12.1931. Perhe asui pienessä talossa kylän keskustan ulkopuolella, mutta vanhemmat huolehtivat siitä, että lapset menivät kouluun ja saivat hyvän paikallisen koulutuksen ja lisäksi monipuolisen kotikasvatuksen.

Jatkosodan loppuvaiheessa perhe (äiti ja viisi lasta) muutti Suomeen, Pohjanmaalle sukulaistensa luo. Sodan rauhannehtoihin kuului, että Neuvostoliiton kansalaiset oli palautettava kotimaahansa. Eräänä päivänä perhe sai vihiä siitä, että heitä ollaan tulossa hakemaan ja viemään Neuvostoliittoon. Tätä he eivät halunneet vaan pakenivat Tornion eteläpuolelta Pohjanlahden jäitä pitkin Ruotsiin.

Siellä he kuuluivat, että Boråsin tekstiiliteollisuus tarvitsee työntekijöitä. Sinne lähdettiin, töitä löydettiin ja tänne jäettiin pysyvästi asumaan. Perheen ihmiset olivat sopeutuvaisia, saivat pian tuttavita ja ystäviä ja viihtyivät paikkakunnalla oikein hyvin.

Perhe halusi elää karjalaiseen tapaan ortodoksisessa uskossa. Sillanpään veljekset Alekski, Eemeli ja Elmer puuhasivat paikkakunnalle ortodoksisen seurakunnan, hankkivat sille papin sekä rakensivat kirkon ja seurakuntatalon. Seurakuntatalon tiloista muodostui paikallisten karjalaisten, joita oli aika paljon, suosittu tapaamispaikka.

Veljekset huolehtivat kirkon tilojen kunnosta, tapahtumien järjestämisestä, papin avustamisesta ja kaikista käytännön toimista, mitä seurakun-

taelämässä tarvittiin. Alekski ja Eemeli ovat kuolleet useita vuosia sitten.

Karjalaiset olivat perustaneet Boråsiin karjalaisseuran Kalevan Kansan Kerho. Tämänkin johdossa veljekset toimivat antaumuksella, Elmer viimeisenä, pitkäaikaisena puheenjohtajana. Seura lopetti toimintansa 1990-luvulla ja seuran arkisto toimitettiin Karjalan Sivistysseuran halltuun.

Karjalan Sivistysseuran edustajat osallistuivat säännöllisesti seuran tapahtumiin ja monesti täältä lähti bussillinen kansaa Boråsin juhliin, osa esiintymään, osa pelaamaan kyykkää ja osa tapaamaan tuttavita ja sukulaisia. Karjalan Sivistysseuran ja Kalevan Kansan Kerhon välisiä kyykkäotteluita pelattiin kaksi vuodessa, toinen Boråsissa ja toinen Helsingissä. Elmer oli Boråsin joukkueen itse oikeutettu johtaja.

Elmer eli elämänsä uskollisesti karjalaisia tapoja ja perinteitä kunnioittaen. Hän oli loppuun saakka aito, vahva ja kunnioitettu karjalainen mies.

Karjalaisen, arvostetun ystävän muistoa kunnioittaen

ILMARI HOMANEN
OILI KOIVUNIEMI
PAAVO RAHIKAINEN

Matkalle - oppaana vaikkapa Elias Lönnrot

Matkat ja matkustaminen ovat muotia. Matkailijat kulkevat mielellään omia polkujaan ja oikein varustuksin. He halajavat maille, joita turismi ei ole vielä "pilannut". Minä en ole turisti, mutta ne muut! Monelle tämä on status-ta. Elämyksiä Lapissa tai aurinkorannoilla. Seikkailua opetetaan jo koulussakin. Ota miehestä (naisestakin) mittaa!

Jotkut matkustavat työkseen ja huo- maavat, että ajan mittaan se ei ehkä ole- kaan hauskaa. Toinen ehkä tyytyy mat- kakirjoihin. Voit ottaa sen mukaankin - luotettavan oppaan täynnä faktoja. Mitä silloin näet ja koet? Tuon kirjan vai ympärilläsi olevan toisen maailman. On- nistut kapeuttamaan matkaasi myös ka- meralla. Muistikuvasi ovat muutaman millin kokoisia ruutuja paikoista, joita et jälkikäteen pysty palauttamaan mieleesi. Olikohan tuo se kirkko ---?

Tämä aika haluaa tuotteistaa kaiken, myös piirilääkäri Elias Lönnrotin mat- kat. Hänestä halutaan tehdä myös osa esikuvallisten ihmisten luetteloa. Onko matkustaminen esikuvallista? Kenties sekin, mutta miten se liittyy ilmaston- muutokseen?

Matkailuelinkeinoa tarjotaan monen syrjäseudun pelastukseksi. Miksipä siis ei tuotteistettaisi myös Kainuussa, jossa mainittu lääkäri työskenteli kaksi vuosi- kymmentä, tosin lähes puolet siitä virka- vapaalla "harrastuksensa" parissa, josta suuri osa oli juuri matkustamista virassa ja runojen perässä. Monella matkalla työ ja harrastus olivat yhtä ja samaa. Vaeltaja oli siis myös tehokas. "Matkalla viihdyn parhaiten." Miksipä mies ei siis olisi vael- tanut? Kirjoistakin hänen kokemuksiiaan voi lukea, mutta aito on aitoa, maitokin.

Kainuun kunnat ryhtyivät taannoin yhteistuumin selvittämään Elias Lönnro- tin Kajaanin kauden liittymistä kunkin

paikkakunnan menneisyyteen ja mai- semaan. Työrukkaseksi saatiin Kainuun opisto, joka palkkasi kulttuurintutkijoi- den muodostaman osuuskunnan käy- tännön työhön. Oli tutkittava, ideoitava, tuotteistettava ja markkinoitava. Joitakin koematkojakin tehtiin. Ei pidä myöskään unohtaa Kajaanin oppaiden jo vuosia jär- jestämiä Lönnrot-kierroksia kaupungissa ja lähimaisemissa. Niissä, joissa Kajaanin piirilääkäri eli ja asui, hoiti potilaitaan ja meni viimein naimisiinkin.

Kalevalan uudemman laitoksen 150-vuotisjuhla tuli ja meni. Kaiken piti olla silloin kulttuurimatkailijan nähtävissä ja koettavissa. Maisemia, makuja, elä- myksiä - sopivasti historiatiedoilla maus- tettuna. Valmistu ei tullut. Kaikki vaatii aikansa kypsyykseen.

Vakka-Suomessa voi- tiin rypistellä otsaa. Miten tässä nyt näin kävi? Ei syytä huo- leen. Lönnrotista oli moneksi ja mo- nelle. Kalevala syn- tyi hänen työpöydällään, jonka fyysinen sijainti tunnetusti vaihtui usein. Runot kerättiin pääasiassa Venäjän Karjalasta. Eepoksen ensimmäiseen laitokseen tu- livat ratkaisevat ainekset Vienasta. Mis- sä ja milloin runot syntyivät? Sitä tutkijat selvittäkööt, mikäli Matti Kuusen jäljiltä vielä jotain jäi avoimeksi. Elias Lönnro- tin elämäntyö on niin ylivoimainen, et- tä siitä riittää kaikille. Tutkijoille ja tuot- teistajille.

Mutta ne matkat? Lapsena Elias tot- tui vaeltamaan koulumatkoilla ja vie- lä vanhuksenakin hiihti ahkerasti. Vält- ti kuitenkin suurimpia mäkiä omaisten hartaista pyynnöistä heltyneenä. Aarne Anttila luettelee massiivisessa elämän- kertateoksessa 11 suurta keruu- ja tut- kimusmatkaa. Raija Majamaa on Elias Lönnrotin Valittuja teoksia toimittaes- saan laskenut myös virkamatkoilla kerty- neitä virastoja. Käsittämätön määrä kilo-

metrejä kumpaakin: kävellen, hiihtäen, soutu- en, hevosen reessä ja poron pulkas- sa. Ehti hän tosin nauttia höyrylaivan ja junankin kyydistä, mutta kävely ja hiiht- to olivat omimpia "lajeja". Joskus oli pak- ko ryhtyä uimasilleenkin. Harrastuksena se oli hänen mieluisimpiaan.

Ensimmäinen varsinainen keruumat-

kuulussa pitäjässä. Tutkimusmatkoista viimeinen, Viroon tehty, päättyi joulun alla 1844.

Kajaanin kihlakunnas- sa piirilääkäri nou- datti luontaisia teitä, vesireittejä. Yöpyi säätyläisten luona ja kievareissa. Kaik- keen sopeutuvana pirttien penkitkään eivät olleet hänelle outoja nukkuma-alustoja. M. A. Castré- nin kanssa oli joskus pakko yöpyä La- pissa lumeen kaivautuneena. Matkatava- rat kulkivat usein repussa, mutta pitkillä tutkimusmatkoilla tarvittiin monenlais- ta. Hukkareissuksi osoittautuneella Pet- roskoin matkalla oli laukuissa pienoinen kirjastokin. Ajan kuluksi tehty luettelo kertoo kaikesta muusta matkalla tarvit- tavasta.

Reissussa rähjäntyy. Matkalla oli tee- tettävä uusia saappaita, mm. Kuhmon Vartiuksssa. Pietarissa vaatteet eivät ole- leet siinä kunnossa, että olisi voinut teh- dä pakolliset vierailut korkeiden viran- omaisten luokse. Ikävä joulun viettoon kotiin taisi olla yhtä tärkeä selitys tälle laiminlyönnille.

Venäjän Karjalan lisäksi hän vaelsi Ar- kangelin seudut, vepsäläisten asuinsijat, Viron ja Inkerin. Pistäytyipä pikimmiten Norjassakin. Ruotsiin hän ehti vain Haa- parantaan ja suunniteltu matka Saksassa- kin jäi tekemättä.

Kajaanin piirilääkäri oli sopuisa vaelta- ja. Castrénin kanssa pidettiin muutama päivä mykkäkoulua, mutta se oli harmi- ton poikkeus. Vaeltajat olivat väsyneitä ja vastuksista tuskaantuneita.

Martti Haavion mukaan Elias Lönnrot oli ikuinen vaeltaja, jota vaivasi alituinen koti-ikävä. Siitä on jälkipolville jäänyt tunnettu elegia armaista tähdistä, jotka vieraalla maalla näyttivät peräti oudoil- ta. Kaipaa ja toivoi siipiä selkään kotiin päästäkseen.

Miksi siis lähteä matkaan? Velvollisuu- dentunto ennen kaikkea. Yrjö Hirnin

mukaan hän oli lisäksi yksi niitä armoi- tettuja, joka pystyi kokemaan matkaajan riemun ja syvimmän ahdistuksen tun- not. Ne houkuttelevat yhä uudestaan.

Miten tuotteiste- taan koti-ikävä, hyttyset turvat- tomuuden tun- ne ja kuolema- kin, jotka olivat vaeltajan alitui- sia seuralaisia. Ei tietä eikä karttaa. Kom- passi oli ja oppaat tarvittaessa. Saattoiko heihin aina luottaa?

Valmis idea tuntuu helpolta ja itses- tään selvältä. Sen keksimisessä se vai- keus piilee. Kulttuurimatkailijan tur- vallisuus on yrittäjän vastuulla ja yksi matkan keskeisimpiä tekijöitä. Se häivyttää yhden keskeisimmistä 1800-luvun alkupuolen matkaamisen elementeis- tä. Jokainen hyvästijättö saattoi todella ja kirjaimellisesti olla viimeinen. Jo Eli- as Lönnrotin muutto Kajaaniin synnytti omaisissa murheellisia tuntemuksia. Vie- läkö me joskus tapaaamme?

Kaikesta huolimatta! Matkaan Elias Lönnrotin jalanjäljille. Mennyttä me em- me voi tavoittaa, mutta ehkä hienoisia aavistuksia vaeltamisen hienoimmista vivahteista. Jotain ainutkertaista on täs- säkin päivässä, sen kulttuurissa ja mat- koissakin. Kainuussa viivyn yli kolme vuosikymmentä. Huomaan kaipaavani sitä. Thaimaa ei minua houkuta, mutta Puolangan aapasuolle voisin lähteä.

Moni tutkimuskysymys on avoinna. Lienee kuitenkin aika paneutua Itäisen Suomenlahden merihistoriaan 1800-lu- vulla. Tätä minä olen odottanut nämä vuosikymmenet. Mitä lienee Kajaanin piirilääkäri ajatellut katsellessaan merel- le Inkerin rannoilta?

HEIKKI RYTKÖLÄ

Filosofian tohtori, vienankarjalaisen kulttuurin ja Elias Lönnrotin elämän- työn tutkija

Juttuja ja tarinoita laukkukauppiasta

Parhailiaan on meneillään laukku-kauppiasmuistojen keruutyö. Hyvinkää-läinen Risto Nihtilä toivoo, että hänen tarinoistaan olisi jotain hyötyä laukku-kauppiasmuistojen keräykseen.

Kauppias vohkimassa

Kyläkauppiaan apulainen vielä kierteli laukun kanssa kyliä yli rajojen. Kerran kauppatarkkoilta tyhjän laukun kanssa palailtuaan tämä Antrei sanoi isännälleen Ontreille ottavansa lopputilin ja perustavansa oman kaupan naapurikyliin. A vot, mikäpä siinä, sanoi Ontrei. Kai täs läksiäisiks saan kylyn lämmittää. Mikäpä siinä.

Miehet laittoivat saunan lämpiämään. Kylyn kypsymistä odotellessa ottivat jo tukevasti vahvistavia "energiajuomia". Sitten saunan lämpimissä Ontrei puhutteli hartaana entistä renkiään ja sanoi tietävänsä, että Antrei on häneltä varastanut, koska ei hän muuten pystyisi omaa kauppa perustamaan.

Nyt Ontrei halusi vain tietää, kuinka paljon Antrei oli häneltä varastanut.

Heitettiin lisää vettä kiukaalle, otettiin ryyppy ja Antrei tunnusti varastaneensa. Rikoksensa hyötyä hän ei osannut tarkoin sanoa, mutta arveli vohkineensa yhtä paljon kuin Ontrei aikoinaan oli vohkaissut isännältään, kun hän oli kauppiansa perustanut.

Hetken hiljaisuuden jälkeen Ontrei totesi hartaana, että paljon olet siinä tapauksessa vohkinut.

Uusi puhelin ja muuta kaupantekoa

Taisi olla jo Suomen itsenäisyyden aikaa, kun Karjalan puolella kyläkauppias oli saanut hankituksi kauppiansa puhelimen. Iloissaan hän päätti soittaa uudella puhelimellaan naapurikylien kauppiaille asiasta, mutta huomasi soittamisen mahdottomaksi, kun tällä ei vielä ollut puhelinta.

Omaakohtaista kokemusta ja muistikuvaa minulla on kulkukauppiasta Sippolan pitäjän Saaramaan Korpelan kylästä. Siellä kulki vielä 1940-luvun lopulla pol-

kupyörällä mies, jolla oli mukanaan nykyisiä työkalupakkeja muistuttava fanerinen monilokeroinen laatikko.

Laatikossa oli nappeja, neuloja, kantinauhaa, partakoneen teriä ja linkkuveitsiä, kyniä, pieniä peilejä, muistilehtiöitä ja muuta tarpeellista. Mikäli muistan oikein, hän myöskin tinaili kupariastioita ja asui yön meidän saunassa.

Itsekin olen kokeillut kulkukauppiaan ammattia. Koulupoikana tilasin Porista Eräpuro Oy:tä muoviasiatioita, kuppeja ja mukeja ynnä muuta. Kuljin astioiden kanssa taloissa lähinnä Iitin pitäjässä kaupustelijana.

Muovi oli silloin vielä 1950-luvulla uutuustuote, jota ihmiset uteliaisuuttaan ostelivat. Seuraavalla vuosikymmenellä kauppiain talosta taloon teflonpäällysteisiä paistinpannuja, joissa pystyi paistamaan kananmunan ilman rasvaa. Kun emäntä ei uskonut tätä, pyysin häneltä munan. Löin munan pannuun ja paistuihan se - ja kauppa tuli. Oli vain muistettava neuvoa, ettei pannua saanut metalliesineillä raaputella.

Sittemmin ovat myyntiartikkelini vaihtuneet mainoskyniksi sekä mainos- ja liikelahjoiksi. Aloittelin kaupan esittelemällä viittä kuulakärkikynää vanhasa Remingtonin sähköparranajokoneen kotelossa. Myöhemmin olen tosin laajentanut liikettä huomattavasti ensin siannahkaiseen attaseasalkkuun ja siitä eteenpäin. Kaupasta kauppaan sitä salkkua kantelin kunnes käsi väsyi ja olkapää kipeytyi. Nyt tuo kauppa käy parhaiten puhelimen ja netin kautta, mutta käy kuitenkin.

Kiertelyaikoina minua eivät asiakkaat aina aluksi tunteneet. Jotkut sentään vaihtoivat kaupungilla ajoissa toiselle puolelle katua. Eräs pesältään yllätetty asiakas totesi, että joko se perkele on

taas siinä häiritsemässä. Toisen kerran hän sanoi, että Herrajumala vieläkö sinä olet siinä norkoamassa.

Autolla kauppoilla kulkiessani jouduin samalla reissulla pariin kertaan poliisien ratsiaan. Ensimmäisellä kerralla tarkastava konstaapeli väitti, että auton valot näyttävät päin helvettiä. Toinen tarkastuspiste totesi valojen näyttävän kohti taivasta.

Keisari voikaupoilla

Tämä tarina on Karjalan Kannakselta, missä Venäjän keisarilla oli tapana keisäisillä matkoillaan tutustua kansaansa. Pienessä kylässä keisari huomasi kaupan edessä jonon. Uteliaisuus valtasi keisarin mielen ja hän siirtyi jonoon viimeiseksi.

Kävi selville, että kaupassa jonotettiin ja myytiin voita. Jono eteni. Tuli keisarin vuoro. Keisarikin halusi ostaa voita. Kauppias sanoi, että valitettavasti voi on loppunut. Keisari kiitti ja kääntyi pois kuten hänen jäljessään jonottavatkin.

Kauppaan jäi vain vanha Mari. Hänkin oli tullut ostamaan voita. Kauppias otti tiskin alta valmiiksi käärityn voipaketin ja antoi sen Marille. Mari hämmästeli, kuinka kauppias hänelle köyhälle ihmiselle möi voita, kun ei keisarillekaan myynyt. Keisari käy kaupassani ehkä kerran elämässäni, mutta Mari poikkeaa täällä melkein joka viikko. Tottakai minä pidän huolta kanta-asiakkaistani. Vastasi kauppias.

Ilmoitus lopettaneen kyläkaupan ikkunassa:

LIKE SULETU. EI KANATA. OMISTAJA JUOPO.

RISTO NIHTILÄ

Vienalaista hyväntekijää viimein muistettiin

Kuvassa ovat nykyinen säätiön puheenjohtaja Teemu Tertunen ja kunnallisneuvos Vilho Tikka. Kuva Birgit Halkio

Kauppias Maria Kinoksen nimikkolaatan paljastustilaisuutta vietettiin Nurmeksessa maanantaina 27. toukokuuta. Paikalle oli saapunut vain kourallinen kaupunkilaisia. Onneksi lukuisa kouluväki oli tuotu tilaisuuteen kuuntelemaan, kuka olikaan tuo useiden vuosien aikana koululaisille myönnettyjen stipendien lahjoittaja. Vienalaiskauppiaan nimikkolaatta sijaitsee Nurmeksessä keskustassa kauniin puukoulun vieressä mäellä hyvin edustavalla paikalla.

"Itseäni parempi voi olla vain huomien minä" kuuluu perustietojen lisäksi jyhkeään graniittikiveen upotetun nimikkolaatan teksti. Paljastustilaisuudessa juhlapuheen piti kunnallisneuvos Vilho Tikka, Maria Kinoksen säätiön puheenjohtaja. Hän kertoi, kuinka Maria kehoitti nuoria kouluttautumaan. Säätiö on hänen mukaansa tuota kehotusta toteuttanut jakaessaan vuosittaisia apurahoja nuorelle väelle. Kaupunginjohtaja Asko Saatsi korosti puheenvuorossaan Maria Kinoksen tavoitetta itsensä kehittämistä. "Uskon tähän ajatukseen. Vain jokainen meistä on oman kehityksensä jarru."

Eläkkeellä oleva yläasteen ja lukion biologian lehtori Maria Rönkkö esitti

Kauppias Maria Kinoksen nimikkolaatan paljastustilaisuutta vietettiin Nurmeksessa maanantaina 27. toukokuuta. Kuva Birgit Halkio

mielenpainuvan ajatuksen. "Keväisin koulumme jakoi useita Kinoksen rahaston stipendejä oppilailleen. Koskaan ei sanallakaan mainittu mitään lahjoittajasta. Vasta nyt minäkin ensi kerran kuulen hänestä jotain."

Maria Kinoksen menneisyys on tyyppillinen vienalaispakolaisen elämäntarina. Äitinsä kanssa tuo vuonna 1905 Uhtualla syntynyt neitonen pakeni Venäjän vallankumousta hevosen reessä reittiä Vuokkiniemi - Repola - Lieksa - Nurmeks. Täällä tämä tarmokas nainen aloitti kauppa-apulaisena uransa heimoveljensä kauppaneuvos Paavo Maurasen liikkeessä. Kirjailija Heikki Tarman mukaan vienankarjalaiset auttoivat aikoinaan kaikkialla toisiaan ja muodostivat näin paikkakunnillaan tiiviin yhteisön.

Opittuaan kaupanteon taidot Maria perusti pikku liikkeen ensin kaupungin torin kupeeseen, myöhemmin sillan taakse itäiseen kaupunginosaan. Tähän hän rakennutti kaksikerroksisen, kauniin liiketalon, joka on yhä pystyssä. Kinoksen tuottavinta myyntitavaraa olivat kaupan viimeisinä vuosina kaikenlaiset vaatetavarat kuten puvut, ulsterit ja kankaat. Parhaimmillaan Kinoksella oli kol-

me kauppa-apulaista.

Koska Maria Kinos oli naimaton, 50 vuotta kestäneen työnsä tuotot hän päätti jakaa testamentissaan. Keräämänsä rahat sekä irtaimen että kiinteän omaisuuden myynnistä saadut varat muodostivat miljoonamaisuuden. Testamentissaan hän muisti ensiksi laajaa sukuaan ja sen jälkeen muita yksinäisiä, opiskelijoita ja vanhurskia. Ensimmäisen testamentin Maria laati jo vuonna 1970, viisi vuotta ennen kuolemaansa. Oikaisu testamenttiin tehtiin vuonna 1983.

Yksilöityjen lahjoitusten jälkeen jäävän summan Kinos määräsi perustettavan säätiön pääomaksi. Päätösvallan hän antoi säätiön rahaston toimikunnalle ehdottaen, että varat jaettaisiin vuosittain esimerkiksi 20 vuoden aikana paikkakunnan opiskelijoille ja vanhuksille. Säätiön aloittaessa omaisuuden arvoksi määritettiin 850 000 markkaa. Kun siirryttiin euroon, peruspääomaksi tuli 165 000 euroa.

Vuonna 1991 rahasto alkoi jakaa stipendejä, joiden saajia on tähän mennessä kertynyt satoja. Nyt rahaston pääomaa on enää jäljellä runsaat 40 000 euroa. Mieltikäämme, miten moni Nurmeks nuori onkaan useiden vuosien aikana rahaston avulla saanut opintohinsaa tukea. Monet varattomat opiskelijat ovat myös päässeet ulkomaille tärkeisiin kieliopintoihin säätiön myöntämällä apurahoilla.

Maria oli koko ikänsä Karjalan Sivistysseuran jäsen. Seuraa hän muisti 10 000 markan lahjoituksella, mikä olikin suurin yksityisille seuroille osoitettu lahjoitusvaroista.

VEIKKO HUOTARINEN

Karjalan tasavalta alkaa valmistautua 100-vuotisjuhliinsa

Karjalan tasavalta perustettiin vuonna 1920 ja se täyttää sata vuotta vuonna 2020. Jo nyt on perustettu juhlatoimikunta, joka alkaa valmistella juhlavuoden viettoa.

Venäjän presidentti Vladimir Putin antoi asiasta päätöksen toukokuun lopulla. Juhlatoimikuntaa johtaa Venäjän federaation turvallisuusneuvoston sihteeri Nikolai Patrušev.

Karjalan tasavalta sai alkunsa, kun vuonna 1917 Venäjältä itsenäistynyt Suomi lupasi luopua vaatimuksistaan suomalais-ugrilaisien kansojen asuttamien alueiden kuten Itä-Karjalaan suhteen sillä ehdolla, että bolševistinen Venäjä järjestää alueelle kansallisen hallinnon.

Ennen kuin Venäjän ja Suomen väliset Tarton rauhanneuvottelut alkoivat, lakia säätänyt yleisvenäläinen toimeenpaneva keskuskomitea antoi asetuksen Karjalan työkommuunin perustamisesta Aunuksen ja Arkangelin kuvernementtien karjalaisten asuttamalle seudulle kesäkuussa 1920.

Kahdeksan halua opiskella suomea Petroskoissa

Petroskoin 17. kymnaasissa suomen kielen opetus jatkuu toiselta luokalta lähtien. Kahdeksan perhettä on valinnut lapsilleen suomen kielen toisena vierana kielenä, eli toisella luokalla koululaiset alkavat opiskella sitä englannin kielen rinnalla.

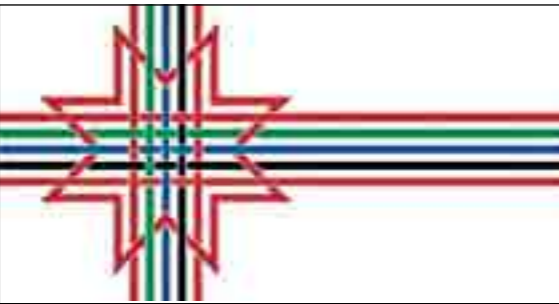
Tulevat toisluokkalaiset opiskelevat englantia pakollisena pitkänä kielenä. Suomen kielen oppitunteja on viikossa kolme ja englannin kaksi.

- Halukkaiden määrä voi vielä kasvaa kymmeneen. Jotkut perheet miittivät vielä tätä asiaa, kertoo 17. kymnaasin johtaja Ljudmila Vostrikova.

Venäjän federaation koulutusstandardien mukaan suomen kieltä ei saa kuitenkaan opiskella ensimmäisenä vierana kielenä. Neljä kieltä, englanti, ranska, saksa ja espanja ovat pakollisia vieraita kieliä kouluissa. Niistä koululaiset suorittavat valtion tutkinnon. (Karjalan Sanomat)

Sivistysseuran uutisia

Sukukansapäivä halutaan saada liputuspäiväksi

Tällaista lippua on ehdotettu suomalaisugrilaisien kansojen yhteiseksi lipuksi.

Sukukansapäivä on suomalais-ugrilaisille kansoille ja kielille omistettu päivä, jonka tarkoituksena on kiinnittää huomiota uralilaisten kansojen tilanteeseen. Venäjällä asuvat suomalais-ugrilaiset kansat ovat kooltaan ja kulttuuriltaan hyvin erilaisia ja osa niistä on hyvinkin uhanalaisia.

Suomessa M. A. Castrénin seura järjesti ensimmäisen oman sukukansapäivänsä 1992 ja perinne on jatkunut sittemmin. Sivistysseura osallistui viime vuonna sukukansapäivään ja teki siellä tunnetuksi toimintaansa ja myynnissä olevaa kirjallisuuttaan.

Viro on liputtanut sukukansapäivää vuodesta 2011 lähtien, jolloin parlamentti sääteli lain, jonka mukaan päivä on maassa kansallinen juhlapäivä ja samalla virallinen liputuspäivä. Unkari seurasi Viron esimerkkiä tänä vuonna. Nyt Sukukansojen ystävät on esittänyt, että sukukansapäivästä tulisi tehdä liputuspäivä myös Suomessa.

Sivistysseura kutsui toukokuussa Castrénin seuran, Sukukansojen ystävien, Tverinkarjalaisten, Lyydiläisten Seuran ja Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan Sukukansavaliokunnan edustajia keskustelemaan vuoden 2013 sukukansapäivän vieton järjestelyistä. Samalla puhuttiin myös liputuspäiväaloitteesta.

Sukukansapäivät tukevat suomalais-ugrilaisien kansojen välistä yhteydenpitoa ja onkin kovin helppo perustella, miksi päivää pitäisi juhlistaa liputuksella myös Suomessa. Tavoitteeksi asetettiin, että Helsingin yliopiston almanakkatoimisto saadaan lisäämään sukukansapäivä vakiintuneeksi liputuspäiväksi viralliseen kalenteriin.

Varsinaista sukukansapäivää vietetään Helsingissä lauantaina 19.10. Sitä edeltävät torstain musiikkitapahtuma ja perjantain Suomalais-Ugrilaisen Seuran kokous. Päivään sisältyisi seminaari, jonka teemaksi kaavaillaan ”kuolevat kielet”. Kielten ohella seminaarissa käsitellään myös muita aiheita, kuten eläinten uhanalaisuutta ja ilmastomuutosta. Tapahtumaan liittyy paneelikeskustelu ja musiikkiesityksiä. Esiintyjäksi on tulossa Castrénin Seuran järjestämän laulukilpailun voittanut nuori hantinaislaulaja Hanti-Mansiasta.

Sivistysseura osallistuu päivän järjestelyihin. Olisi mielenkiintoista saada sukukansapäivälle näkyvyyttä myös Helsingin ulkopuolella.

Sivistysseura on palkannut kesäksi korkeakouluharjoittelijaksi Roona Raukolan, jonka tehtävänä on suku- ja kylähistoriaan liittyvien aineistojen kartoitus ja digitointi. Roona opiskelee historiaa Oulun yliopistossa ja hänen työskentelyään ohjaa Seija Jalagin. Roonan työ tukee Sukututkimustoimikunnan tehtävää ja tulee ilahduttamaan monia sukunsa juurista kiinnostunutta heimolaista. Aineistot tullaan myöhemmin julkaisemaan siten, että ne ovat sukututkijoiden käytettävissä. Toimistosihteeri Irma Lahti on heinäkuussa lomalla.

Sukukansapäivien edeltäjinä pidetään 1920- ja 1930-luvuilla vuorotellen Suomessa, Virossa ja Unkarissa järjestettyjä ns. suomalais-ugrilaisia kulttuurikokouksia. Virossa on vuodesta 1928 lähtien vietetty suomalais-ugrilaisien kansojen heimopäivää, jonka ajankohdaksi on sittemmin vakiintunut lokakuun kolmas lauantai.

Laukunkantajat

KESÄKUU 2013

Kaikenlaisia karjalaisia

Professori Simo Parpola on maailman tunnetuimpia assyriologeja, vailla karjalaistaustaa. Professoriliiton vuonna 1998 Aunukseen tekemä matka oli kuin paluu 1950-luvulle, mutta kaunis maa, vieraanvaraiset ihmiset ja rannoissa oloissa säilynyt lyydin kieli saivat hänet antamaan itselleen lupauksen ryhtyä elvyttämään tätä sammumassa olevaa kieltä. Kulttuurirahastoon perustettiin Virtarannan rahasto, syntyi Lyydiläinen seura, jonka puheenjohtajana Simo toimi useita vuosia, ja Lyydikeskus Kuujärvelle.

Marja Torikka teki elämäntyönsä Karjalan kielen sanakirjan toimittajana. Marjan juuret ovat isän puolelta Karjalankannaksella. Työ karjalan kaikkien murteiden parissa pitää Marjan avoimena kaikelle karjalalle. Eeva-Kaisa Linna, jonka juuret ovat Uhtualla, haluaa ymmärtää miten karjalan kieltä voitaisiin kehittää niin, että se siirtyisi kyliltä kaupunkeihin, elämään nuorten kautta.

EKL Sivistysseura on pitkään tukenut karjalan kielen ja kulttuurin kehittämistä. Sanomaton työnjako on ollut, että Sivistysseuran toimet ovat kohdistuneet vienankarjalaan, kun taas Karjalan Kielen Seura on keskittynyt livvinkarjalan edistämiseen. Seuran edeltäjän, Wienan Karjalaisten Liiton olivat taannoin perustaneet vienalaislähtöiset aktivistit mutta jo 1917 seuran toiminta laajeni kattamaan Karjalan Aunusta myöten. Nykyisin toiminnassa on mukana kaikenlaisia karjalaisia tai vaan ylipäätään karjalaisuudesta kiinnostuneita. Koen, että on tärkeää tukea karjalan kielen kehittämistä laajasti.

SP Lyydin kielen osalta kaikki olosuhteet ovat elvytystyötä vastaan mutta luovuttaa ei pidä. Kalevalainen kulttuuri ja myytit elävät edelleen lyydin puhujien keskuudessa. Esimerkiksi Lönnrotin oppilas D. E. D. Europaeus kirjoitti heiltä muistiin ”Seppoi Ilmorin starinan”. Kun nämä puhujat kuolevat, menetetään paljon. Kielen rikkautta ei puhuja itse kykene hahmottamaan. Se muodostaa avaruuden, johon uudet asiat sovitetaan. Kieli tuo mukanaan myös arvot ja asenteet.

MT Yksi karjalainen kirjakieli on ollut puheenaiheena jo pitkään, nyt on kaksi kirjakieltä, viena ja livvi. Niiden sanat ja rakenteet ovat pitkälle yhteisiä, mutta fonetiikassa on eroja. Uudissanoja siirtyy kielestä toiseen.

SP Yleiskarjalaisuudessa eli yhdessä karjalan kielessä on vaarana ortodoksia, jolloin jotkut asiat ovat sallittuja, jotkut eivät. Ihmisille pitää antaa vapaus kehittää myös omaa kieltään. Jokainen, joka on huolissaan karjalan kielen menettämisestä, on ensisijaisesti huolissaan omastaan ja se on ymmärrettävää. Yhteiseen kieleen päästään parhaiten ke-

hittämällä kaikkia kieliä tasapuolisesti samaan suuntaan.

MT Kieltä ei pystytä pelastamaan vastakkainasettelulla vaan yhteistyöllä. On äärimmäisen tärkeää olla kosketuksessa toisiinsa, ilman kilpailua.

EKL Karjalaisuuden piirissä toimivien resurssit ovat rajalliset ja näenkin, että voimmamme yhdistämällä saamme aikaiseksi enemmän kuin yksin tai yhden asian puolesta toimimalla.

MT On tärkeää opettaa omat lapset puhumaan omaa kieltään, ajattelun ja tunteiden kieltä. Vanhempien sukupolvi tulee siirtää kulttuurista osaamista ja kädentaitoja, samalla siirtyä kieli. Varhaiskasvatukseen tulee panostaa, kokemukset kielipesätoiminnasta ovat myönteisiä. Miksei kieltä voisi opettaa yksityinen päivähoitaja? Kielen säily-

misen kannalta avainasemassa on opettajien koulutus. Oppimisympäristöjen tulee houkuttaa kielen opiskeluun. Karjalaisuuden popularisoiminen on keino saada nuoret kielen käyttäjiksi.

SP Kieltä pitää käyttää arjessa. Karjalankieliset lehdet ovat tärkeä apu kielen aktivoimiseen, niiden levikki tosin saisi olla paljon laajempi. Karjalaisten tulisi puhua keskenään aina karjalaa, jokainen omaa murrettaan, sen pitäisi ilman muuta olla yhteisissä

tapaamisissa käytetty kieli. Mainioita tilaisuuksia tähän olisivat esimerkiksi tämän kesän Karjalaisten 7. edustajakokous ja Laulujuhlat.

EKL Etnokulttuurikeskusten verkostohankkeessa on paljon potentiaalia moneen, myös kieltenopetukseen. Yhteistyön mallejakin sen avulla tullaan muuttamaan. Verkosto on mainio mahdollisuus hyvien toimintatapojen levittämiseen.

SP Suurelta osin asioiden toteutumista vaikeuttaa luutunut asenteellisuus, meidän pitää kaikkien oppia tuntemaan toisemme paremmin. Kuten Facebookissa, yhteisöllisyyden kautta saadaan enemmän aikaan. Työn jatkuvuus on tärkeää, ja tärkeää on myös tulla tutuiksi Karjalan viranomaisen kanssa ja tätä kautta saada aikaan hedelmällinen yhteistyö heidän kanssaan.

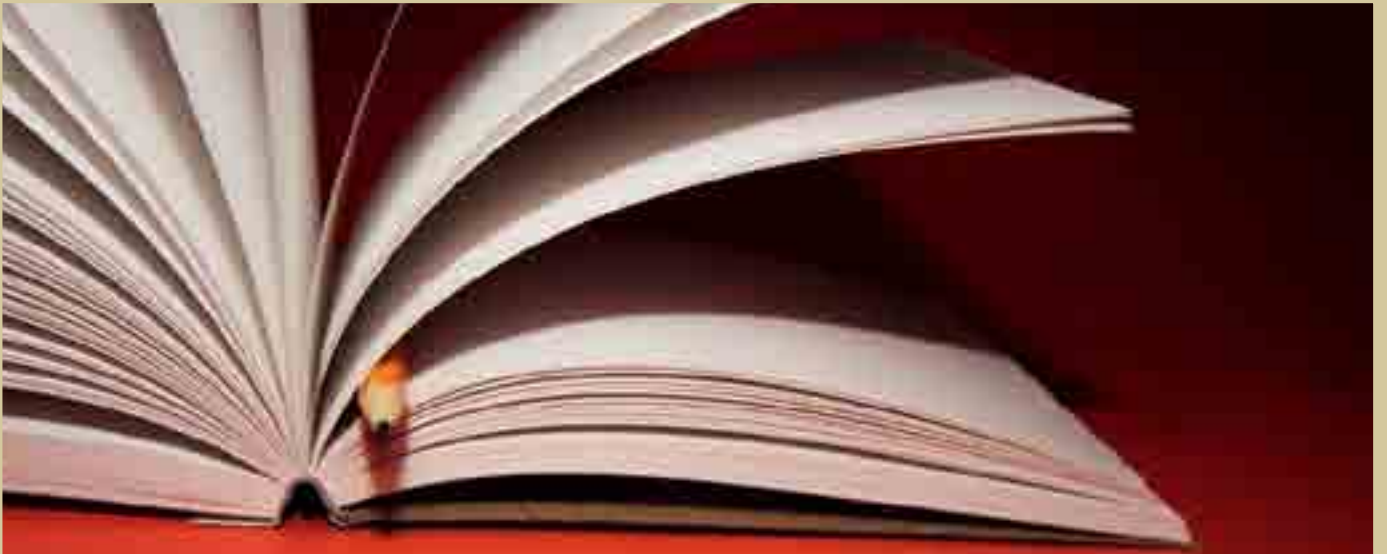
Huoli Karjalan kielten tulevaisuudesta ei ole aiheeton. Kieli on ihmisen ajattelun, identiteetin ja kulttuurin perusta, ja jokaisen katoavan alkuperäiskielen mukana Karjala menettää peruuttamattomasti tärkeän osan aidoimmasta oleuksesta ja vuosituhantisesta kulttuuriperinnöstään. Ei pidä unohtaa, että jokainen kulttuuri perustuu kielen varaan, ja jos kieli katoaa, katoaa sen myötä koko maailma.

Tällä palstalla keskustellaan Sivistysseuraa lähellä olevista aiheista.

SÄÄTIÖ VÄINÖLÄ

Säätiö Väinölä on perustettu 1945. Sen tarkoituksena on erityisesti tukea karjalaista syntyperää olevia lahjakkaita opiskelijoita heidän opinnoissaan antamalla apurahoja ja edistämällä myös karjalaisen kulttuurin henkisiä ja taloudellisia tavoitteita.

- Säätiön toiminnan painopistealueena on Vienan Karjala.
- Säätiö Väinölä on viime aikoina jakanut varojensa tuotosta vuosittain apurahoja 20.000 – 40.000 euroa.
- Säätiön hallituksen jäsenille ei makseta tehtävästä palkkaa tai palkkiota.

Laukunkantaja ja Itkijä –patsaat

Tiesitkö, että Säätiö Väinölä ylläpiti aikoinaan koulukotia Nurmijärvellä? Koulukodin toiminnan lakattua säätiö on tukenut muun muassa Domnan pirttiä, hankkinut ja lahjoittanut Laukunkantaja-patsaan Kuhmon kaupungille ja Itkijä-patsaan Suomussalmen Ämmänsaareen.

Risto Saalasti: Laukunkantaja, Kuhmo 1979, / Nina Sailo: Itkijä, Ämmänsaari 1987.

Lisätietoa toiminnastamme osoitteessa www.saatiiovainola.fi.

SÄÄTIÖ VÄINÖLÄ

